

Anul V. Cluj, 1907.

REVISTĂ CULTURALĂ ILUSTRATĂ

ĂVAȘUL

Întemeietorul revistei: **Dr. Elie Țăianu.**

Apare în fiecare săptămână.

Prețul abonamentului pe an 6 cor.

În străinătate: . . . . . 8 cor.

Adresa: Cluj (Kolozsvár) strada Jókai nr. 6.

La administrația »RĂVAȘULUI« se află următoarele cărți:

1. »Predicile lui Petru Maior« pe Dumineci și Sărbători. Ediție cu lit. lat. de Dr. E. Dăianu, broșurată 6 cor. legată frumos în pânză, cu călcăiu de piele, și inscripție aurită, 7 cor.
2. »Propovedaniile lui P. Maior«, predici la înmormântări, broșurate 3 cor; legate ca și predicile celelalte 4 cor.
3. »Statul, Biserica și Școala, de Sarmaságh Géza, trad. I. N. Pop. Carte premiată de facultatea teologică a universității din Budapesta. Cu o prefață de Dr. E. Dăianu. Prețul 1 cor. 50 fil.
4. »Roadele mîlei Creștinești«, de Teod. Cămpianu. Cu o prefață de Dr. E. Dăianu. Volum de cuprins pedagogic moral, elegant tipărit cu număroase ilustrațiuni. Prețul 3 cor.
5. »O alegere de episcopi moldoveni« în 1557—8, de N. Iorga, cu 2 ilustrațiuni. Prețul 10 fil.
6. »Castelul din carpați« roman de Jules Verne, trad. în românește de V. Onișor, ed. Dr. E. Dăianu. Cu mulțime de chipuri. Prețul 1 cor. 60 fil.
7. »Mama Sfântului Augustin« de Episcopul Emil Bougaud, trad. de Salba. Frumos legată în pânză 4 cor. Broșurată 3 cor.
8. »Cartea Durerii« de Em. Bougaud, trad. Iac. A. Nicolescu. Carte de mîngăiere recoamandată de consistorul din Blaj. Broșurată 1 cor. 50 fil. Legată frumos în pânză și aurită 2 cor. 50.
9. »Suplex Libellus Valachorum«. Latinește și românește, tradus de Dr. E. Dăianu. Prețul 1 cor.
10. »Cărțile Săteanului Român« Nr. 1. »Schife din popor«, de G. Stoica. Prețul 10 fil. — Nr. 2. »Păcatele noastre«, de P. Suci. Prețul 15 fil. — Nr. 3. »Despre păcatele sătenilor«, căzanie populară de Ioan Roman. Prețul 20 fil. — Nr. 4. Povești din satul nostru: »Dinu Maicii«, de Ioan Isaic. Prețul 10 fil.

La comande să se adaugă și 5% porto postal.

Atelier tipografic instalație cu electricitate

Ori ce soi de tipărituri eu
gust luate, și eu prețuri
foarte moderate, rog coman-
dați spre mulțămire la:

Tipografia „Carmen” Petru P. Barițiu în Cluj

Ferencz József-ut Nr. 58.

RĂVAȘUL

Editor și redactor resp.:

Petru P. Barițiu

Adresa: Jokai n. 6.

Pe 1 an (52 nri de câte 16 pag.) 6 cor.
Pe o jumăt. de an (26 de nri) 3 cor.

Intemeietorul foii:

Dr. E. Dăianu.

Cavalerul binefacerii.

Iarăș am dori să împletim în mândră cunună laurul cuvintelor de mulțămire, pentru că iarăș mireasma unei fapte bune umple sufletul nostru. Și tot ceea ce regretăm este, că singuri noi ne oprim în fața faptuitorului cinstit, cari înșine părtași suntem bunătății lui și astfel cuvenita rezervă ne oprește de a da în avântul inimei mișcate, toată lauda și toată slăvirea ce se cade aceluia, care înțelege de a pune mână de ajutor cu de grabă acolo și atunci, unde și când e lipsa mai mare.

Bincredinciosul Român din Cluj, Stefan Havași Oășanu, a bine meritat de biserica din Cluj în așa măsură, încât vestea faptei sale, ca o bună vestire, a pătruns până la înaltul scaun apostolic al Romei și acela, care este Părintele creștinătății, Papa Romei celei vechi, cu dragă inimă părințească a lăudat fapta lui și a împodobit pieptul ce cuprinde o inimă așa de bună cu semnul strălucit al crucei de cavaler al ordinului »Sfântul Silvestru Papa«.

Mare și vrednică resplădire cu adevărat. Dar aceasta cruce, care acopere inima bine simțitoare

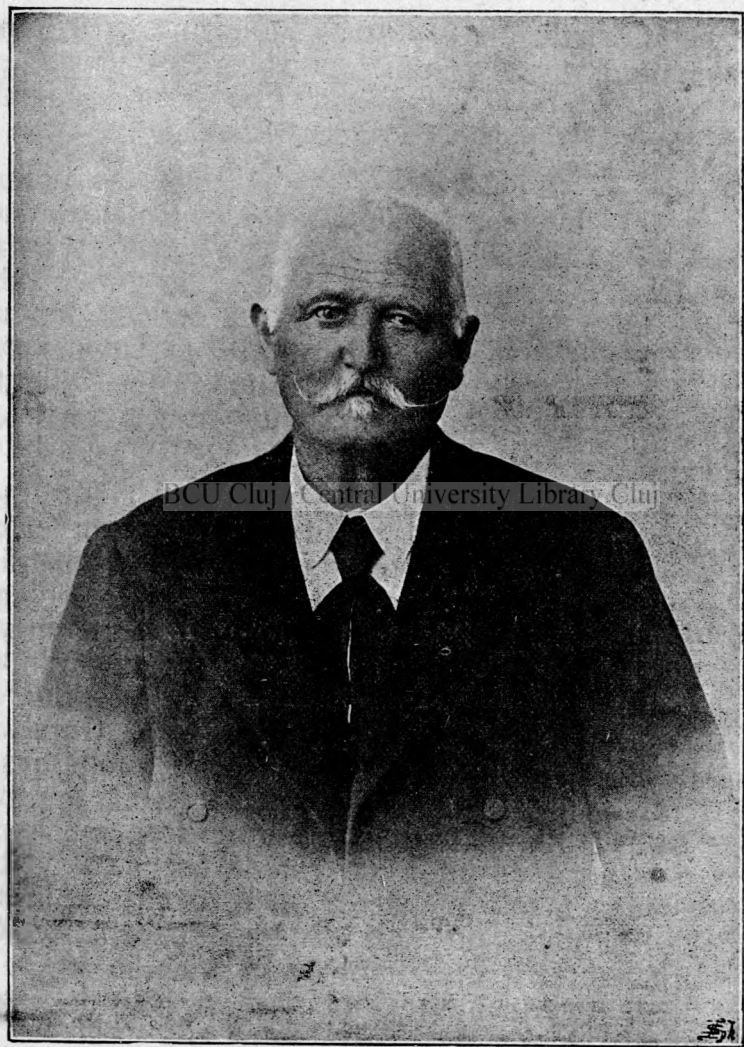
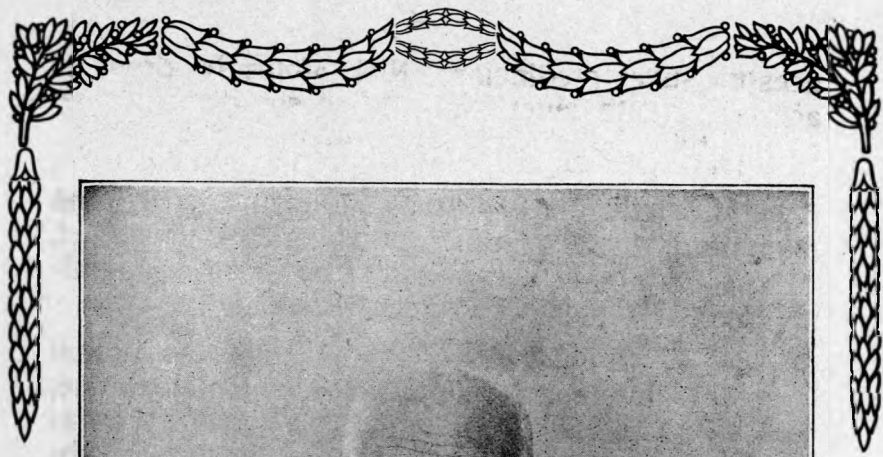
s'a făcut nu o decorare deşartă, pentru o fală trecătoare, ci un semn de neconţinut îndemn la fapte nobile, cavaliereşti, în înţelesul acela curat creştinesc, care pe un Ştefan şi un Mihaiu, i-a făcut *atleţi şi ostaşi* ai lui Christos. S'au adevărit şi aici, până într'o literă, cuvintele Domnului: *Cine vrea să vină după mine, să-şi iee crucea sa şi să vină după mine.*

Stefan Havaşi Oăşanu în acest înţeles şi-a luat pe pieptul său crucea sa, care i-a hărăzit-o Părintele dela Roma, maica părinţilor nostri.

Alţi buni muritori, lasă prin testament averile lor unor bune aşezăminte obşteşti în clipita aceea amară a despărţirii, când se gândesc şi când simţesc, că toate averile câştigate în lumea aceasta trebuie să le părăsească. Bine fac şi așa, pentru că altfel cine ştie la ce slăbiciuni ar slugi roadele încordărilor lor şi cine ştie ce slujbă de patimi urite ar face ceea ce ei cu jertfa înfrânării au păstrat, ca roadă a unor încordări de muncă şi răbdare deosebită. Dar cu cât mai *mult* bine, şi cu cât mai *bun* bine fac aceia, cari îşi închină puterile înmăgăzinate în averi spre scopurile sfinte ale tuturor, nu în clipa umbrită a morţii, ci în ziua senină a vieţii lor, repetând încă în lumea aceasta zi de zi, ca o jertfă de închinare zilnică lui D-zeu, darul ce-l fac Aceluia, dela care vine »toată darea cea bună şi tot darul cel desăvârşit« Părintelui Luminilor!

Şi așa a făcut Stefan Havaşi Oăşanu!

Şi-a predat bisericei, în scopul unei noue şi măndre biserici, toată roada muncii unei vieţi de om, fiind încă în viaţă, rezervându-şi şi-şi numai chivernisirea şi folosul acestor averi adunate în cursul atâtor ani de muncă necumpătată şi cruţare cu cumpăt. Şi iată acum floarea bunătăţii

Ștefan cav. Havași Oășanu.

acestui suflet credincios. Nici »folosul« drept al acestei drepte averi nu-l folosește pentru sine, căci puținul puținătății îi este lui de prisos, ci tot ce în doi ani a strins din acel »folos«, tot ce în doi ani a știut rodi prin bună agonisire și bună cumpătare, tot jertfește de nou pe altarul bisericei, ca dar Părintelui Luminilor, și ca izvor de luminare nouă fraților săi Români din Cluj.

Avem de a face deci cu un suflet nu numai bun, ci și luminat de dumnezeiasca înțelepciune, care darul bisericei celei noue nu l'a făcut în a-prinderea ori răpirea unei clipe, ci în bună chib-zuirea unei vieți cumpenite; și ca dovadă faptică despre aceasta ne lămurește darul cel nou, luger curat al trupinei celei vechi, bunăsimțire înflorită din inima lămurită prin învățătura crucei sfinte ce o poartă.

Mulți se însuflețesc la gândul unei clădiri monumentale, care înalță privirile ca și gândirile, cu fală, ale tuturor celor ce o pot numi a »noastră«. Dar e multă vanitate în acest gând, chiar și când e vorbă de o biserică, dacă ar fi ca monumentala zidire să rămână numai pentru ochii, cari admiră proporțiile mari, liniile armonice și splendoarea colorilor ce umplu cadrul acestor linii. Omul cu minte și cu gând bine așezat nu se mulțamește însă cu atât, și nu scapă din vedere, că o astfel de zidire e numai mijloc pentru un scop mai înalt; că o biserică de pildă, ori cât de frumoasă, e tot numai un local, ori cât de sfânt, pentru anumite acțiuni și mai sfinte, cari urmăresc cu consecvență o prelucrare, o preschimbare în bine, o înnoire a oamenilor, prin înnoirea, întărirea și lămurirea sufletelor.

Pentru o biserică nouă trebuie deci oameni, oameni cu atât mulți, cu cât va fi mai mare, și

cu atât mai buni, cu cât va fi mai frumoasă. Ear oamenii îi formează, îi creşte şi-i pregăteşte pentru biserică *şcoala*, lămurind sufletele tinere, legându-le de biserică şi îndreptându-le pornirea sufletului spre ea.

O biserică, dacă sunt bani, se poate face curând, ori cât de mare, şi măreaţă ar fi ea să fie. Technica s'a perfecţionat estraordinar de mult. Biserica spiritului însă, prelucrarea şi pregătirea aceea a sufletelor, ce se numeşte educaţiune şi instrucţiune, se face pe încetul, cu foarte multă stăruinţă şi răbdare. Eată de ce o faptă bună, pusă în slujbă lucrării morale a şcoalei, a creşterii generaţiilor de mâne, este tot aşa de preţuită şi sfântă, ca şi fapta bună pentru zidirea unei biserici, dacă nu mai mult.

De aceea preţuim aşa de mult cele 10.000 cor. date de Stefan Havaşi-Oăşanu în scopurile şcoalei române din Cluj, şi de aceea credem, că în bună socotirea împrejurărilor de timp şi de loc, toată lumea binesimţitoare dela noi se cade să-i aducă, cum se cuvine, prinosul preţuiri sale.

Fapta aceasta însă, ca o peatră nestemată, are multe feţe strălucitoare, a căror frumseţă nu se poate gusta de odată, ci trebuie pe rând din mai multe părţi să o privim. Şi până vom face aceasta ne închinăm steagul nostru cultural înaintea bărbatului cu inimă bună şi suflet credincios, care s'a făcut cavalerul binefacerii între noi.

Vorbe ale inimei de I. C. Lavater.

(Traducere de I. Torouţiu).

Precum peste vederi se ridică credinţa, astfel se ridică şi speranţa peste credinţă, pe care numai făgăduinţa o cuprinde!

Religiunea și munca.

Trebue să ne ocupăm în deosebi cu raportul dintre religiune și muncă. — În cultura modernă ni-se schimbă și vederile despre muncă, și dintre notele ei caracteristice ni-se impune una, care până acum n'am conziderat-o. Până acum în muncă am remarcat mai ales caracterul de pedeapsă a ei; cu drept cuvânt, pentrucă munca are caracterul acesta, ce trece ca o umbră grea prin veacuri. Insași cultura aceasta trufașă a noastră, pe câte chinuri și osteneli se clădește, și câte vieți și fericiri reclamă ea ca victimă. Aceasta nu trebue să o discutăm pe larg, doar și în mijlocul bucuriilor auzim cum scârțâie osia lumii, fiindcă li lipsește oleiul iubirei și liniștirea. De aceea lipsește fericirea și e așa de multă durerea și pedeapsa.

Dar în muncă, afară de nota economică, trebue să avem și alte considerații. În muncă se desvoaltă cea dintâi trăsură a asemenării lui D-zeu: activitatea. D-zeu este veșnică lucrare, și ori ce forță, intelectuală ori de nervi, e menită să se consume în lucrare; munca este deci elementul indispensabil al vieții, sănătății și fericirii. Fără de muncă nu putem trăi, nu numai pentrucă nu am avea pâne, casă, vestminte, ci pentrucă n'am avea nici o gândire, nici o simțire bună. De aceea și pe terenul psihiatriei munca este metodu cel mai însemnat de vindecare, ear pe terenul moralisării totdeauna sub scutul ei ne-am scutit.

Toate acestea sunt adevăruri. Prin urmare munca e pedeapsă, când sub sarcina ei ne plecăm, ca niște parie, ca niște heloți și sclavi, într'o stare de zileri zdrobiți, dar munca poate fi și binecuvântare, când sufletul și trupul nostru infloresțe la căldura ei. În ori ce caz munca e mijloc, nu scop. Nu pentru muncă trăim, munca însă ne este mijloc pentru o viață frumoasă, nobilă, vrednică de om. Nu în mulțimea fabricilor, nici în bogățiile îngrămădite stă cultura; acestea sunt numai mijloacele ei. Cu un cuvânt, earași numai lumea spirituală a

persoanei, earăşi numai interiorul sufletesc sbcut de caritate, earăşi numai intelectul, voinţa, spiritul, gândirea şi simţirea, harmonia simţirei şi făptuirei, constitue fundamentul; aceasta e cultura, floarea vieţii şi a muncii.

În această lume interioară bine alcătuită zace adevărata valoare a omului. Lumea aceasta interioară trebuie s'o ştim prefăce de o potrivă în cortul lui Avram, ca şi în cetatea lui David, în colibele noroadelor oropsite, ca şi în palatele Caesarilor; în pustie ca şi în fabrică; aceasta nu atârnă dela nici o tehnică, dela nici o invenţiune. Tehnica şi invenţiunile înaintează, pentru aceea, şi sporesc neconţenit mijloacele, punându-ne în faţa unor noue crize, ele îmbogăţesc şi întăresc din ce în ce mai mult pe om, dar ţinta vieţii şi valoarea culturii nici când nu va fi munca, ci omul. E nebunie deci a-ţi închipui o evanghelie, care să vestească: oamenilor, pentru aceea trăiţi, ca să munciţi; ci dreapta vestire va fi: oamenilor, raiul poate fi în voi înşivă, fie că umblaţi cu trenul sau pe jos, fie că toarceţi cu mânilor sau cu maşina. Oameni buni, acest rai nu numai e cu putinţă, dar sunteţi înzestraţi şi cu mijloacele de lipsă pentru a-l dobândi, căci voi sunteţi izvor de putere morală; să voiţi numai tare şi trainic şi atunci primeni-se-va întreg lăuntru vostru şi dela acest lăuntru se va primeni şi esteriorul. Dela interior esteriorul, așa glăsuşte evanghelia; dela esterior interiorul, spun social-democraţii. Psihologia cea slabă a pozitivizmului — slabă, pentrucă ea este numai proiecţiunea lumii esteriore — aşteaptă totul dela muncă; adevărat, că munca ajută foarte mult a se face noue alcătuirii sociale, dar filozofia aceasta este curată scamatorie; ea aruncă în traista muncii toate valorile lumii, pe om şi toată ideologia lui: ideal, sentiment, dispoziţie şi toate manifestaţiunile acestora, nu e de mirat deci, că scuturând cu isteţimea unui scamator destoinic traista aceasta vrăjită, poate iarăşi să se scoată dintr'ansa toate acele valori, dar de îndestulit ele nu pot îndestuli aşteptările sufletului omenesc. E desnădăjduit, ba chiar şi superficial, gândul de a identifica omul cu mehanica.

Pe cât de lămurită este confrontarea dintre om şi muncă, pe atât de superfluă este sfortarea de a combate religia şi

cerințele lumii interioare prin cultura instituțiilor tehnice și sociale. Ce rost ar avea să deșteptăm animozități acolo, unde nu există contrast? Necesară este religia și necesară este munca, dar evanghelia accentuează mai cu seamă, nu munca, ci lumea sufletească interioară, nu pentru că munca n'ar fi necesară, ci pentru că mai necesară este înălțarea morală și religioasă a sufletului; mai necesar este a-l înfrumuseța și nobilita pe om; acum în timpul de față, prin necurmata accentuare a înaltei sale chemări și a nu aștepta astfel fericirea dela viitor, dela o cultură mai desăvârșită. De apururi și pretutindenii omul trebuie să devină mai distins, mai superior, fie că e Epictet și rob, fie că e Nothburga și servitoare, fie că viețuiește în evul vechiu, mediu sau în timpul de față.

Zic unii, că evanghelia te mângăie cu viața viitoare și escomptează cambii pentru raiu. Da, te mângăie cu viața viitoare, dar prin mângăierea ei stăruiește cu tot din adinsul, ca să primenească viața aceasta; e plină de simț pentru actualitate (Gegewartssinn). Vei avea viață veșnică — zice logica evangheliei — dacă trăiești acum frumos, nobil, bine. Iar ceea ce privește escomptarea de cambii: da, un schimb al ei se referă la viitor, dar celalalt nici nu mai este schimb de hârtie, ci valoare escomptată și acesta este raiul inimei, în stăpânirea căruia se află numai acela, a cărui inimă este plină de credință și de D-zeu. Dimpotrivă însă socialismul lucră numai cu cambii nereale; doară și socialismul te mângăie cu viitorul, dar cu viitorul pământesc și vremelnic, care este plin de utopii și de iluzii, și pe lângă aceea urgisește starea lucrurilor din prezent și stânjinește dezvoltarea sufletului.

Pe cât de mare greșală este esagerarea social-democrațiilor în prețuirea muncii, tot atât de mare greșală și păcat ar fi să bagatelizăm munca și să așteptăm moralitatea curată ideală a lumii exclusiv numai dela contemplațiuni. Să rămânem numai la bazele naturale; viața sufletească, credința, speranța și iubirea, mai frumos se desvoaltă pe temeiurile naturale; munca este unealta propășirii noastre și garanța dezvoltării fericite a vieții sufletești.

Mărturisim însă cu sinceritate, că dacă ar trebui să alegem între lipsuri și exagerări, mai bucuros am primi în viața popoarelor un minus în înaintarea lor tehnică, decât în viața lor sufletească, pentru că e știut, că mai fericite vor fi popoarele acelea, la cari scopul stăpânește în dauna mijloacelor, decât acelea, cari mijloacele le înalță mai pe sus de scop; și dacă de fapt împotriva popoarelor catolice se poate aduce învinuirea, că ar înainta mai cu greu în cultură, în industria cea mare de fabrică și în alcătuirea instituțiilor culturale, noi nu am încerca a înfrumuseța lucrul și a-l scuza, ci am mărturisi pe față: da, e de înțeles.

Nu știm, dacă este a se atribui catolicismului, că popoarele nordice sunt mai înaintate în cultură, decât popoarele romanice. Belgia și ținutul Rinului, și nordul Italiei, par a dovedi contrarul; dar dacă de fapt catolicismul a pricinuit înăpoiarea lor, noi nu ne minunăm chiar de loc de aceasta, căci doară nu este firesc, ca viața spirituală, interiorul sufletului, armonia sufletească să îndrume pe om dela exterior la interior? A păcătuit cineva prin aceea, că s'a adâncit, sau ce mărime a dobândit cineva prin împrejurarea, că a devenit mașină? Dacă-i vorba de fericire, statistica nu spune nimica; dar dacă s'ar rosti odată și în privința aceasta, am fi curioși să știm, că oare mai multă fericire a adus pe pământ mașina de țesut, decât sfântul Francisc Assisi, pe urmele căruia oamenii simțiau, că florile miroasă mai plăcut, că paserile cântă mai frumos, că soarele lucește mai mândru și stelele sclipesc mai tainic.

Dacă tot ce-i pe lume are scăderi și neajunsuri, de ce nu ar avea oare cari greutateți și popoarele cu suflet creștinesc? De ce să nu facă și viața sufletească să se simtă povara ei? Și de ce nu ar fi redusă încâtva direcția culturală de către principala direcție a marilor scopuri. Noi avem multe facultăți și cultivând una, putem împiedeca progresul celeilalte. Poți desvolta mintea spre dauna sufletului sau întors; poți îndrăgi cele pământești și să te recești față de direcțiile adânci spirituale. Ba e cu puțință și aceea, că zonele geografice ale pământului ajută mai bine puterile productive în Anglia decât

În Italia; e posibil, ca un temperament »Assisi«-an să te facă mai ușuratic, să te facă mai liber, mai pornit spre o sfântă ușurătațe; în sfârșit criteriul valorii vieții omenești nici nu e acela să devenim mai egoști, mai speculanți, mai materialști, ci acela, ca să iubim și să cercăm adevărul și să ne nizuim a întrece pe toți în crearea idealului armonic.

Dela Desmir.

— Amintiri din bătrâni și însemnări. —

În raportul despre adunarea generală din ăstan a despărțământului Cluj al »Asociațiunei« ținută la 8 August n. 1907 în Desmir, am cetit între altele că: »Asociațiunea a ajuns pe pământ istoric«. Insuși numele acestui sat este un document istoric și păstrează ca într'o matriculă larg deschisă pomenirea fondatorului său: Desmir, un nume vechiu românesc din epoca slavo-română, cum sunt Tugomir, Dragomir și altele. Onorată Redacțiune! În legătură cu cele scrise vin a Vă aduce la cunoștință, că în Desmir este o familie cu numele *Geții* (pe acelea timpuri nobilă, căci unul Geții Todor pe paza nobilității lua parte la toate alegerile de deputați până acum patru ani. Sunt oameni cinstiți, lucrători de pământ ce poșed în hotarul Desmirului).

Pe un clopot din turnul bisericei stă scris cu litere cirile:

Acest clopot Pau cumpărat Gergel Geci pe sama sf. biserici din Gesmir anu 1787.

Deoarece poporul în limba vulgară zice Ghezmir, Gyezmir la comuna Dasmir, poate fi aceeaș familia cu familia Geții de astăzi, care susține, ca strămoșul lor a cumpărat clopotul.

Probabil, că numele de pe clopot *Geci* scris cu litere latine Geci s'a cetit slavonește (c=s)=Gesi, din care s'a făcut Geții de astăzi cu adausul *mir*=Gesmir=Gyèsmir, numirea poporală de astăzi (ung.: Deszmér și Dezmér). Amintiți în »Răvaş«, că Desmir întemeietorul comunei, a avut 5 fii, unul cu numale Kaboš, acela a putut să locuiască de cătră loneș, la S.-Miclăușul-deșert (ung. P.-Szt.-Miklós), unde a avut pro-

prietate, din care o parte se icuieşte în hotarul Desmirului (astăzi proprietatea lui Bogdánffy Gábor). Pe acea parte a proprietăţii, care se icuieşte în hotarul Desmirului până în vârful dealului, este un izvor cu apă bună, numit şi astăzi fântâna lui *Căbăuş*. Bătrânii îşi aduc aminte şi povestesc şi astăzi de un *Kabos Dani*, pe care l'au cunoscut ca un om luxuos (avea 365 peptare veste) pe fiecare zi din an alta. În urmă a ajuns sărac; a avut el şi o fată măritată după br. Györfy din Aiton, din care s'a născut br. Györfy Géza, mort nu de mult.

Despre pescăria din *Nagyvölgy* nu se vorbeşte nimic în popor; dară valea ce vine de cătră Pata şi strătaie în parte hotarul Desmirului, iar în parte îl desparte de hotarul Someşfalăului şi ocolind dela mează zi spre apus, întornându-se apoi spre resărit, făcând un semi-cerc în jurul hotarului, din sus de S.-Miclăuşul-deşert, se varsă în Someş şi astăzi se numeşte *Valea-mare*, se vorbeşte că a fost şi moară pe valea mare în partea de cătră Giurfalău, acolo a putut să fie pescăria, căci până acolo fuge hotarul Someşfalăului. Acolo în vecinătatea hotarului Someşfalăului astăzi e porţiunea canonică parochială (cosalău, rât) şi o pădure a bisericei, care a fost a iobagilor şi au donat-o bisericei să nu o iedomnii şi așa au scăpat-o, ocupând numai o parte nomnii din ea, cam 4 jug. rămânând 29 jug. la biserică (aşa vorbeşte poporul).

Pe locul de a dreapta şi stânga drumului, ce duce din drumul țării cătră satul numit Crişeni, se vorbeşte de bătrâni, că ar fi fost sat, acolo-i proprietatea lui Tamásy Péter după comasaţie, mai nainte a oamenilor şi astăzi plugurile scot dăraburi de cărmizi de pe timpul Romanilor; cam înainte de asta cu 50—60 ani, zice un bătrân, s'a aflat o piatră scrisă, care a fost dusă la Cluj, ectogenarul zice, că-şi aduce aminte, cum ceteau domnii de pe ea »*Silvanus proselitanus*« (vorbele bătrânului), cred că se poate vedea în muzeul din Cluj.

La poala dealului, de cătră şesul Someşului, unde se ramifică drumul vicinal cu alt drum, ce viné în comună pe lângă Bărcuţ (o pădurice ce se vede din drumul de țară) se află un izvor numit *puţ* (în mapele militare şi astăzi *Laputz*), unde a putut fi scaldă, fiind şi astăzi locul mocirlos (deşi provăzut cu scurgători de şanţ) cu o scoartă înţelenită, păşind omul pe ea tremură sub picioare. Peste drumul bărcuţului, sub bărcuţ s'a aflat acum 4 ani fundamentul de peatră al uni edificiu de pe timpul Romanilor, astăzi proprietatea lui Sándor Imre, pe care l'a săpat un încredinţat al direcţiunii muzeului din Cluj şi a statorit, că ar fi de pe timpul Romanilor.

Ocupându-Vă Dvoastră cu lucruri istorice, îmi țin de datorință a Vă comunica cele sus scrise, auzite dela bătrâni și văzute cu ochii mei.

Pe lângă cari primiți asigurarea deosebitei stime ce Vă păstrez.

Dezmir, 6 Septemvrie 1907.

Aurel Poruțiu
paroch gr.-cat.

Revistă bisericească.

Reforme în biserica din România — Iubileul »Candelei« din Bucovina —
Mănăstirile apusene și orientale.

Sf. Sinod al bisericei ort. din România în sesiunile din primăvara anului acestuia s'a ocupat cu trei chestiuni de mare importanță pentru poporul nostru românesc. Una e privitoare la sărbători, alta la posturi și alta la veniturile epitrahilului (stolele, ce au drept să le pretindă preoții după funcțiunile lor.) Deoarece organul oficios al aceluși Sinod »Biserica ort. română« numai târziu, într'un nr. de vară (Iulie) a publicat actele oficiale ale acelor chestii, să fim scuzați, și noi că numai acum ne ocupăm cu numitele »reforme« ale bisericei române. Și fiindcă cea din urmă chestie (despre veniturile epitrahilului), e mai mult de un interes particular, noi ne vom ocupa aici numai de cele 2 dintâi: de chestia sărbătorilor și posturilor, rezolvate și de sf. Sinod, într'un mod așa de minunat.

Am tot auzit, că biserica Romei ar fi îndărătnică, contrară progresului și potrivnică timpului, dar în chestiile de față se dovedește chiar contrarul. Biserica rom.-catolică de sute de ani a redus numărul sărbătorilor, cari se țineau în evul mediu, la o anumită normă necesară pentru amintirea momentelor însemnate din istoria mântuirii neamului omenesc, lăsând la o parte sau transferând pe ziua Duminecii, multe sărbători frumoase, dar cu neputință a le observa, în raport cu spiritul muncii de azi și cu însemnătatea sărbătorilor Domnului și a Maicii Preceste. Biserica apusului demult a redus și posturile și a simplificat modul de observare al acestora, conform simțului de azi și conform cerințelor igienice

mai noi, ca astfel credincioşii să nu vină în conflict, în traiul de toate zilele, cu poruncile bisericei lor. Dacă nu mai mult, barem atâta aşteptam şi dela biserica ortodoxă română, când cetiam veşti despre reforme »de mare importanţă« pentru poporul nostru ţeran, în privinţa sărbătorilor şi a postului.

Aşteptările nu ni-s'au implinit!

Observăm, că şi ce a făcut sf. Sinod nu din propria iniţiativă, ci la provocarea »înaltului Guvern«, a făcut, »care e ținut în aceste vremi grele a se îngriji în primul rând de bunăstarea materială şi intelectuală a sătenilor«, cum mărturiseşte însuşi Atanasie, episcopul Râmnicului, în raportul său, prezentat sfântului Sinod asupra sărbătorilor.

Trebuie să mai ştim anume, că între actele oficioase înaintea fiecărei »enciclice« se află raportul comisiei numite, în care raport se dă espunerea de motive a deciziunilor luate de Sinod. Aceste motivări sunt pline de citate din sf. Scriptură şi sf. Părinţi, cari în mare parte nu se țin de obiect, de canoane vechi, când avem altele mai noi, de speculaţii din raţiune, cari lovesc apoi chiar în dispoziţiile neîndestulitoare, luate de sf. Sinod. Oare nu este contrazicător: a vorbi despre nelucrare sau lenevire, despre folosul şi însămnătatea muncii, a acestei mari virtuţi creştineşti, — şi apoi a decreta, că nu-i permis a se observa alte sărbători, decât: Duminică de peste an, 12 praznice împărăteşti ale Maicei D-lui şi Mântuitorului N. I. Hr.; 13 sărbători ale sfinţilor, cum sunt sf. Vasile, sf. Ioan Botezătorul, sf. Ierarchi, sf. George, sfinţii împăraţi Constantin şi Elena, sf. Petru şi Pavel, sf. Ilie, Cuvioasa Paraschiva, sf. Dimitrie, sf. Arh. Mihail şi Gavriil, sf. Nicolae, hramurile bisericelor, etc. Nu este permis a se ţinea de sărbători unele ca acestea: Marţile şi Joile după Paşti, Rusaliile, Foca, Ilie Pălle, Pintile Călătorul, Răpotinul, Drăgaica, Păpăruţa, Circovii, Filipii, Vinerea şi altele, cari toate sunt amăgiri copilăreşti şi rătăcirii păgâneşti! E foarte dureros, că în poporul românesc, până azi, nu s'au putut stărpi aceste sărbători păgâneşti, ba călugării şireţi şi ignoranţi sute de ani au contribuit la răspândirea acestor sărbători şi a altor obiceiuri păgâneşti şi superstiţioase.

În privinţa posturilor nu înţelegem ce lipsă a fost de enciclica sf. Sinod? Ministrul Cultelor de sigur de aceea a anunţat şi chestia aceasta spre desbaterea sf. Sinod, ca să uşureze încâtva soartea ţăranilor, îngreunată prin multele posturi, în cele mai grele anotimpuri, împotriva cărei împrejurări s'a reclamat demult atât din partea foilor, a publicului, cât şi din

partea medicilor specialiști, bună oară în »Igiena țaranului« edată de Academie în 1893. Lipsa unor dispoziții noi pe terenul acesta, o recunoaște înșuși sf. Sinod, când în enciclica sa spune cu litere mari: »în timpurile grele, prin cari trecem, fiecare se nevoește de a-și asigura hrana de toate zilele, muncind necontentit, căci munca dă viață, iar trândăvia și lenea sunt pricinuitoare de boale aducătoare de moarte. Ca să poată cineva munci cu folos, trebuie să-și întărească trupul prin o mâncare îndestulitoare«. Lângă o declarație, ca asta, de o inteligență modernă, cum vine sf. Sinod să dispună, că nu-i iertat să se observe, decât numai Marele post al Paștilor, Mercurea și Vinerea de peste an, postul sf. Apostoli, postul Adormirii Născ. de D-zeu, postul Nașterii Mântuitorului, postul Tăierii, ajunul Botezului Domnului, postul Crucii și alte posturi, cari la trebuință și sub povața părintelui duhovnicesc se pot ținea de creștini și se pot impune de biserică! Ori ce alte posturi sunt nepotrivite și neprimite de Biserică! Dumnezeuule, cari să mai fie acelea »alte posturi«? Enciclica nu amintește, dar raportorul Gherasim al Argeșului pomeneste nește posturi de proveniență eretică, cum ar fi (!) postul Sâmbătei, al Duminecei (în vreme de dulce), sau postul negrilor, — dar unde mai bântue și aceste posturi în o măsură așa de mare, încât să fie lipsă de întervenirea sf. Sinod, pentru stârpirea acelorora? Pentru aceasta a somat Ministrul Cultelor pe sf. Sinod în cauza posturilor?

E drept, enciclica declară, că P. S. Chiriarchi pot da dispenzație de post pentru tot felul de persoane (între altele și pentru țărâniea rurală), dar de o parte dacă toți vor veni după deslegare, se preface escepția în regulă și vice versa, de altă parte cum va fi în stare fiecare țaran a-și cere aceasta dispenzație necesară?

Nu mai facem multă vorbă. Prin decretele de astă primăvară ale sf. Sinod, Biserica din România a fost decretată a rămânea în acel status quo, în care se afla biserica universală cam la începutul evului mediu (veacul al V-lea)!

* * *

Din punct de vedere românesc cu bucurie salutăm evenimentul, că foaia bisericească-literară din Cernăuți »Candela«, a împlinit 25 ani ai existenței sale. Cu prilejul acesta, redacția a dat pe luna Iulie un nr. iubilare, care prin înfățișarea esternă nu tocmai bisericească și cu textul în două limbi (ro-

mănesc-rusesc), ne dă o privire interesantă asupra istoricului acestei reviste. Cuprinsul quasi oficios al revistei este: Cuvânt înainte; articlii: Aep. și Mitrop. Dr. Silvestru Morariu Andrievici, întemeietorul și primul Protector al »Candelei«; Aep. și Mitrop. Dr. Vladimir de Repta, Protectorul actual al »Candelei«; Prof. Dr. Vasile Mitrofanovici, Prim-Redactor al »Candelei«; Arhipresviter Artemie Berariu, Prim-Red. al »Cand.«; Profesor Dr. Emilian Voiutski, Prim-Red. al »Cand.« și Cuvânt final de mare preț pentru indicele alfabetic, în care se vede tot, ce s'a scris în revista aceasta în decurs de 25 ani, împreună cu numele autorilor. De mare interes sunt și ceilalți articlii românești. Articulul prim: »Lege« de Dr. Sextil Pușcariu putea fi reprodus și de alte foi ale noastre, nu numai de »Teleg. român«. Prin logica-i exactă și simțul de istorie, e escelent comunicatul d-lui D. Dan: »Fundatorul bisericii din mănăstirea Sucevița«, în care dovedește, că nu Ieremie, ci George Movilă, episcopul dela Rădăuți, a întemeiat biserica dela Sucevița.

Prof. Dr. Petru Barbu din Caransebeș publică, în conformitate cu ideile sale dezvoltate în opul »Elemente de catehetică sau Metodica Religiei pentru școlile populare«, — un articol, în care își propune a deslega problema: »cari sunt cauzele, că catehizarea la noi nu-și ajunge scopul?« De d-l prof. Barbu îmi place, căci e aproape singurul, care se ocupă de noi mai nou, de chestia importantă a catehizării. O chestie de însemnătate principală pentru ori care biserică, în înțelesul căreia am văzut și vedem la străini continue mișcări literare și dispoziții practice. La noi însă puțin interes alii pentru o chestie ca asta, serioasă în sine, dar nu în capul oamenilor. Biserica impune preoților catehizarea, preoții nostri catehizează, rezultatul este aproape nulă! Astfel rezumează starea faptică la noi d-l P. Barbu. Și la întrebarea: cari sunt cauzele acestei stări dureroase, d-l Barbu răspunde:

1) că, fie din comoditate, fie sub mantaua unui ortodoxism falz, ne ferim de rezultatele pedagogiei moderne;

2) că pe lângă institutele noastre teologice lipsesc așa numitele școli de aplicație! Ambele sunt adevărate, numai referitor la cea dintâi observăm următoarele:

Izolarea religiunii de celelalte obiecte de învățământ, ruperea ori cărei legături dintre ele, este un principiu greșit, e drept. Dar al doilea principiu: »învățătura creștină trebuie să se propună copiilor nostri în fiecare an școlastic în întregimea sa«, numai atunci ar fi greșit, dacă nu s'ar ținea cont de dezvoltarea intelectuală a copiilor și dacă cateheza ar fi numai

comunicarea anumitelor cunoştinţe teoretice, nu totodată şi creştere pentru viaţă şi praxă, necesară deja în anii copilăreşti! Asemenea principiul al 3-lea: »copii să înveţe mult şi bine de a rostul«, numai într'atât e greşit, întrucât se susţine, că »nu e trebuinţă, că copilul să priceapă aceea, ce ştie de a rostul«, dar pe lângă încălcarea priceperii din partea copiilor, învăţatul de a rostul se impune chiar în vederea însămnătăţii materiei, ce se învaţă! Mai sunt apoi multe principii »vechi«, cari sunt de mare însămnătate pentru cateheza practică şi pe cari d-l Barbu nici nu le pomeneşte, decum să le apere sau să le doboare. Dintre principiile cardinale ale pedagogiei moderne, d-l Barbu ne dă 3: principiul cultural-istoric, al concentraţiunii şi al treptelor formale. Cest din urmă e bun, cu cele 2 dinainte n'avem ce face, până nu ne dă d-l Barbu şi oare cari duplicaţiuni.

D-l Barbu sfârşeşte cu vorba neamţului: »Die Frage der Religion ist im eminenten Sinne eine Frage der nationalen Zukunft«.

Cel din urmă, de care ne ocupăm e articolul d-lui Dr. G. Ciuhandu din Arad, scris cu adevărat zel de diletant, în o estensiune de aproape 40 de pagini şi care poartă titlul: »chestiunea ritului răsăritean în dezvoltarea sa până azi, pe teritoriul ungar«. După titlu judecând, ai crede că ai de lucru cu o lucrare rituală-liturgică, căci însuşi autorul declară, că sub „rit“ înţelege sumia acelor forme şi acţiuni liturgice, cari constituiesc cultul public d-zeesc în biserică; aştepţi o descriere a fazelor deosebite, prin cari a trecut, pe teritoriul ungar, ritul răsăritean: cel pur grecesc, greco-slavon, greco-român, armean, etc. Aştepţi chestia, ritului răsăritean şi afli, în loc de ea, chestia istorico-culturală a unora dintre cei ce sunt de ritul oriental: a Românilor, pe numitul teritor. Pentru d-l autor a fost asta poate o temă şi mai interesantă, dar pentru cetitori nu prea! De tânguirii naţionale împotriva sorţii, de sofizme şi falzificări à la Mangra — de împroşcare cu venin asupra uneia sau alteia religii, — suntem sătui. Iar dacă d-l Ciuhandu pe aproape 40 pag. n'a ştiut face alta, decât cele indicate aici, mai bine era de tăcea!

Fără a ne dimité în combaterea totală a articolului d-lui Ciuhandu şi fără a intenţiona prin reflexiile noastre a polemiza cu d-sa, observăm numai următoarele:

D-l Ciuhandu nu cunoaşte absolut caracterul şi rostul primatului de Roma, nu ştie deosebi între acesta şi între Roma, ca centru cultural; nu cunoaşte istoria primevă a creş-

tinizmului și prezintă în lumină falză rivalizarea între Roma și Constantinopol, dând acestui din urmă numai rolul de a »ține calea« celei dintâi! De aici urmează apoi multe greșeli și contraziceri desăvârșite, bună oară: pentru ce a trebuit să se justifice Metodiul înaintea Papei dela Roma, dacă el a fost trimis din partea patriarhului de Constantinopol și Papa nu avea nici o putere asupra lor? Pentru că era doară pe teritoriul Papei? de acolo nu urmează.

D-l C. nu face deosebire între ritul răsăritean și între credința răsăr. ortodoxă, schismatică după anul 1054. Aceasta »credință dogmatică specifică« era perzecutată de regi și de Papi, nu ritul răsăritean, nici Românii ca nație, cel puțin din partea Papilor, nu!

E interesant, cum derivă d-l autor cultura noastră, din slavonism, care singur a putut fi isvor cultural pentru noi și care a fost o necesitate religioasă pentru noi. Acesta ni-a adus folosul negativ, că ne-a ferit de a ne contopi cu Ungurii. Aici riscăm o întrebare: pe Slavi, Germâni și alte popoare catolice din țara aceasta ce le-a ferit de contopire cu Ungurii?

Trebuie să declarăm d-lui autor, că ritul oriental e tocmai așa de staționar, din punct de vedere al limbii, ca și cel apusean, deoarece afară de limba română, toate celelalte limbi rituale-orientale sunt cele vechi, moarte. Conceptul bisericii naționale, după cum o înțeleg gr-orientalii de azi, nu se poate căuta în evul mediu, cu atât mai puțin a se deriva din can. 34 apostolesc. Cât e de cozmopolită biserica latină, se vede de acolo, că ea îngăduie diferitelor nații cultul anumitor sfinți proprii, cu texte liturgice speciale, etc.

Pe lângă unirea Românilor, ce lipsă era de înșirarea, în o notiță de 2 pag. a tuturor unirilor cu biserica cat.? Espresia »alianță dogmatică« e un non-sens.

li suntem foarte mulțămitori d-lui Ciuhandu, că în studiul său despre »chestia ritului« își aduce aminte și de noi uniții și de autonomia noastră. Durere însă, că în chestia aceasta nu cunoaște altă autoritate, decât numai pe d-l Lucian Bolcaș și Dr. Alexandru Vaida-Voevod. Bazat pe autoritatea în chestie a acelor domni, poate zice apoi d-l Ciuhandu, că biserica apuseană eschide ori ce fel de autonomie bisericească (of, ce ignoranță!) și că pentru viitor să urmăram statul unui fruntaș (!) al bis. unite, d-l Vaida: să ne înălțăm în sinul bisericii neunite... Despre încercări de o biserică gr.-cat. maghiară știe d-l Ciuhandu, dar despre începuturile unei biserici gr.-or. maghiare nu știe nimic (v. »Răvaşul«, 1907 nr. 2. 4. etc. și gândiți-vă la

Szentes). A te provoca la Ruteni, e o armă bună împotriva unirei, în mâna fiecărui ortodox. Nu-ți aduci aminte însă, d-le autor, ce am scris nu de mult despre Ruteni în »Răvaşul« (nr. 19), a căror mântuire va fi chiar biserica catolică, din America!?

La întrebarea directă: »apologeții unirei Românilor pe temă de cultură națională« binevoiască a-și răspunde la întrebarea: De ne-ar fi prins Roma în ghiare (!) înainte de desrobirea culturală de sub slavonism în mod definitiv, oare ar fi mai îngăduit la delăturarea slavonismului?« răspundem: se poate că nu, dar se poate și aceea, că chiar prin noi să se fie accelerat introducerea limbilor naționale în cultul latin, care și așa e mai mult chestie de timp. La tot cazul însă, pe lângă o pierdere, care nici n'am fi simțit-o (căci rămâneam în acelaș stadiu, în care ne aflam), aveam câștiguri neînchipnite. În sfârșit, dacă la timpul acela pretins, nouă ni-ar fi venit în minte să cerem limba liturgică națională în locul celei slavone, Roma de sigur ni-o da, cum a dat-o cu mult înainte de aceea, Arabilor și altor popoare orientale.

Că școala confesională la noi întru cât e fiica dulce a mult urgisiței biserici »schismatice«, o poate ști fiecare om cu puține cunoștințe istorice.

Cu spicuri de cele scrise în »Budapesti Hiriap« astă primăvară cu prilejul înaintării proiectului lui Apponyi și a remontrărilor împotriva aceluia, — încheie d-l Ciuhandu constatările sale asupra ritului oriental, în dezvoltarea sa până azi, pe teritoriul ungar.

Articolul întreg îți face impresia unui proroc tănguitor, care obidit plânge și oftează, fără să poată vorbi barem odată rece și cu judecată cumpenită. În felul acesta ori ce se poate face, numai istorie nu!

Fără articolul acesta nrul »Candelei« ar fi fost mai respectuos, mai solemn, deci mai iubilat.

* * *

De o vreme încoace tot cetim prin fițiucele de zi știri senzaționale despre scandaluri îngrozitoare ale mănăstirilor catolice din Italia, despre demonstrații anticlericale săvârșite tot acolo, despre înțețită înverșunare asupra bisericii popești (!), cari ating în mod dureros și biserica lui Cristos cea nevăzută (!).

La toate acestea observă o foaie românească, competentă a se amesteca în toate afacerile bisericesti: »este trist, poate

un blastăm pe aceea biserică, care trebuie să îndure din partea credincioșilor săi astfel de lovituri crâncene chiar atunci, când se află în luptă spiritul timpului. Aparițiile acestea sunt toate triste, dar naturale urmări ale aceluși duh al »blândeții«, care suferă printre cei chemați indivizi nepotrivii pentru viața monahală. Acel duh al »blândeții« știe »înfrica« lumea cu câte un »silabus« faimos, cu punerea la index a scrierilor, une ori fără valoare științifică, pentru că sunt protivnice bisericii, însă nu știe scoate din sinul său pe mișei, farizeii și saduchei, cari sunt mai primejdioși pentru biserică, decât acei dușmani din afară«...

Acela, care a scris observarea aceasta, de sigur e român. Dar dacă e român, de sigur nu e unit cu Roma; ar face bine deci dacă nu s'ar ocupa de alții, ci ar mătura înaintea cășii sale. Căci ori câtă stricăciune să se afle în biserică catolică, ea nici odată nu va susține concurența cu cea gr.-orientală. Poate mărturisii ori care cunoscător de cauză. Să vorbim mai sincer.

În rândul trecut am scris numai despre scăderile preoției de mir a bisericii din România. Nu din voia noastră, ci să arătăm aceluia, care din prilejul scandalurilor colportate de foi despre mănăstirile din Italia, nu mai încap de biserică lui Hristos văzută și nevăzută, de »urmașul sf. Petru«, etc.; să-i arătăm că nu are drept a judeca, căci lui îi sună cuvintele Mântuitorului: »fățarnice, scoate mai întâi bârna din ochiul tău și atunci vei vedea lămurit să scoți paiul din ochiul fratelui tău«!

Dacă în biserică ortodoxă preoțimea de mir nu coresponde chemării sale, apoi mănăstirile nici așa. Mult s'a scris despre aceasta chiar anii trecuți, în foile și revistele din România. Numai din punctele de vedere al moralității judecând, acelea stau sub toată critica. Nici clauzură mănăstirească, nici viață comună, nici retragere dela viața lumească nu se află acolo. Cine a avut prilej să viziteze vre-o mănăstire din România, a putut vedea cum umblă călugării respirați prin sate, va fi auzit dela oameni de omenie, cum aceste existențe dubii periclitează moralitatea publică, va fi văzut în timp de vară, ivindu-se în fereștile zidurilor călugărești, frumoase capuri de femei, alături de chipii de oficeri. Căci, vezi Doamne, de ce-s bune locurile muntoase ale mănăstirilor, dacă nu pentru a oferi petrecere de vară publicului dela orașe? Apoi biserică poate tot prescrie »regule de bună cuviință« pentru cei ce au apucat deja în mănăstiri!

Pe lângă aceasta sistematică viață a mănăstirilor din România, nește scandaluri excepționale din unele clastre ale

Italiei, e puţin de tot. De fapt s'au descoperit ceva abuzuri, s'au aflat călugări falşi, s'a dovedit însă şi aceea, că ştirile aduse de foi de loc nu corespund adevărului şi în toate acestea »duhul blândetei« al bisericeii poartă mai puţină vină. În biserica catolică mănăstirile în general slugesc chiemării lor, pe când în răsărit eceptiunile din Apus fac regula. Intre cei mulţi din Apus vor fi şi unii nechemaţi. Dar în răsărit unde sunt măcar puţinii chemaţi? Celelalte: indexul, silabul, toate sunt mijloace raţionale ale unei corporaţiuni bine organizate pentru lucruri fără valoare ştiinţifică! Toate acestea n'au nimic de a face, când e vorba de călugării apuseni sau orientali; străini sau români.

B.

Jertfire.

D-lui Stefan cav. Havaşi Oăşanu.

E vremea primenirii

BCU Cluj / Nădăjduirii noastre! ary Cluj

Azi inima vorbeşte

Prin gralul săvârşirii

De jertfă românească;

Iar ceriul răsplăteşte.

Un gând ne înfioară,

Un gând de rugăciune

Pentru'n bătrân!... A vieţii

Şi-a anilor povoară

I-au frânt puterea 'n vine,

Şi voia tinereţii.

Dar plin de bunătate

E sufletul său tiner,

Revărsător de bine

Prin lumea de păcate,

Pregătitorul harnic

Al vremii, care vine.

Nu ştim da răsplătire
Dar ceremu-i din ceriuri
Mulţi ani de sănătate
Ş'o bună săvârşire!
Doar răsplăteşte Domnul
Jertfirile-i curate!

Dafin.

Cartea, arma Românilor ardeleni.

— Discurs*) rostit de *Bogdan P. Haşdeu*. —

Doamnele mele, Domnii mei!

Primind din partea colegilor mei însărcinarea de a ţinea, cu ocaziunea solemnităţii de astăzi, un discurs, m'am silit a alege o teză, care să fie într'o legătură intimă cu însuşi scopul societăţii »Transilvania«/ Central University Library Cluj

Mi-ar fi lesne, Domnilor, să Vă vorbesc şi eu despre o mulţime de lucruri foarte interesante, din punctul de vedere abstract al ştiinţii sau al literaturii; mi-ar fi lesne de a merge în urmele distinşilor oratori ce au ilustrat deja această catedră a Ateneului român, întreţinându-Vă la rândul meu despre Goethe şi despre Mirabeau, despre lux, despre animalele domestice, despre mitologia indiană, despre poemele osiane; dar atunci D-voastră aţi avea tot dreptul a mă întreba: Ce au a face toate acestea cu caracterul propriu al Asociaţiunii, în numele căreia suntem întruniţi aici?

Aşa dară, lăsând la o parte toate subiectele universale şi cosmopolite, bune pentru alte timpuri şi pentru o altă specie de adunări, eu mă voiu mărgini, Domnilor, în discursul de faţă pe scurt, foarte pe scurt; la o cestiune curat românească

---

*) Acest discurs a fost rostit la inaugurarea societ. »Transilvania« din Bucureşti şi a fost publicat în »Transilvania«, organul Asociaţiunii, an. I. 1868.

(aplaude) egalmente importantă pentru toate provinciile române și anume o să mă încerc a studia împreună cu D-voastră acele mijloace seculare și providențiale, prin cari străbunii și frații noștri au reușit a conserva naționalitatea lor atât pe țărmii Mării-negre, precum și la acele două creștete opuse, la Carpați și la Balcani. Românul din Macedonia, Românul de pe Dunăre și Românul din Ardeal, deși puși fiecare într-o pozițiune absolutamente diferită, totuși au păstrat deopotrivă, cu aceeași persistență, cu același foc, limba, obiceiurile, tradițiunile, caracterul, fizionomia, într'un cuvânt toate elementele, din complexul cărora se formează un corp compact, numit naționalitate. A cerceta principalele cauze ale acestui fenomen, căci motivele cele secundare și accesorii prin numărul și varietatea lor scapă totdeauna din vederea istoricului, este materia discursului meu de astăzi.

La poalele munților Balcani există un popor, pe care Bulgarii-l strămtoresc pe deoparte, Albanezii-l strâng pe de altă parte, iar Grecii-l rod tocmai la inimă, și totuși închis la mijloc de aceste trei neamuri atât de eterogene, el a rămas până astăzi curat românesc din toate punctele de vedere.

Modul prin care acești frați ai noștri, împrăștiati nu numai în Macedonia propriu zisă, ci încă în Epir, în Tesalia, în părțile Eladei, au menținut tot fondul și toată forma naționalității române, ni se pare la prima vedere a fi nu numai un lucru extraordinar, ci chiar un miracol.

În adevăr, Domnilor, sunt peste cinci secole de când Românii de peste Dunăre au pierdut cu desăvârșire ori-ce umbră de independență națională, ori ce vestigii de libertate socială, ori ce suvenir de existență politică. Sclavi fiscali ai Turcului și sclavi eclesiastici ai propagandei grece, ei au purtat și poartă până în momentul de față jugul unei robii îndoite.

Asta nu e totul. Un popor subjugat se apără câte odată contra asimilațiunii străine cu arma literaturii naționale. Astfel de exemplu, Boemii nu s'au germanizat cu totul, numai din cauza bogăției monumentelor literare. Ei, bine, Românii de peste Dunăre nu aveau nici măcar acest singur refugiu împotriva influințelor din afară. Lipsiți de ori ce literatură, lip-

siți de școală, lipsiți chiar de alfabet, ei erau siliți a primi orbește cultura greacă, a cărei primă dogmă a fost totdeauna: rușinează-te de a fi Român.

Nici aceasta, Domnilor, nu era încă tot. Grămădiți pe la strămoșii și munții lor, supuși unei clime aspre și cultivând un pământ ingrat, Românii de peste Dunăre adesea părăsesc cuibul strămoșesc, caută un noroc mai bun sub cerul țărilor depărtate, se așează în orașele acelea comerciale ale Europei, la Viena, la Triest, la Pesta, la Marsilia, la Veneția; și apoi asigurându-și printr'un negoț onest o stăricică independentă, se întorc în patrie, aducând înapoi aceeași inimă românească, dar totdeodată o limbă mai stricată, moravuri mai exotice, simpatii mai străine... Precum vedeți, Domnilor, sclăvia politică și spirituală, absența de ori ce literatură și obiceiul emigrațiilor ar fi trebuit să concurgă într'un mod puternic a desnaționaliza cu desăvârșire micul pumn de Români de peste Dunăre, separați prin munți, prin fluvii și prin ginți barbare de către frații lor din Moldova, din țara Românească și din Ardeal.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Și cu toate acestea ei nu și-au pierdut naționalitatea! Ingerul păzitor al Românilor Transdanubian a fost femeia (aplaude).

În călătoria sa la Românii din Macedonia D. Bolintinean zice: »Femeile singure țin la nația lor. Dacă vreo odată acest popor va scăpa de a fi contopit, va avea o limbă cultivată, o literatură, o istorie, un nume, în sfârșit, el va fi dator aceasta numai femeilor române«. Încă pe la începutul secolului prezent călătorul englez Martin Leake, care cunoscuse de aproape pe frații noștri de peste Dunăre, a făcut deja aceeași observație: »Cele mai multe femei, zice el, nu înțeleg nici o limbă afară de cea românească, pe când toți bărbații vorbesc grecește«. Să-mi mai permiteți, Domnilor, de a Vă cita un exemplu izolat, care va servi a completa constatările lui Leake și ale lui D. Bolintinean. Se știe, că celebrul Coletis, cel mai mare diplomat al Eladei moderne, în urma renașterii din 1821, era Român din Macedonia. Crescut printre Greci și ajuns în noul lor regat, la una din pozițiile cele mai înalte, el nu se sfia a-și da în

faţă aerul unui Elin. Inşă Coletis ţinea la dânsul o soră, care nu ştia o boabă greceşte. Astfel se întâmplă adesea, că acea soră intra în camera ministrului, când el vorbea cuiva despre patria lui Pericle şi alui Epaminonda şi întrerupându-l deodată printr'o întrebare, îl silita a-i răspunde româneşte. Coletis a rămas Român până la moarte numai din cauza surorii sale. (Aplause prelungite).

Să fi fost oare tot femeia instrumentul salvării naţionalităţii române în Moldova şi în ţara Românească? Nu, Domnilor. Imi pare rău de aceasta puţină curtenie pentru sexul frumos din România Dunăreană, dar adevărul mai pe sus de toate! Am avut şi noi femei mari, femei ilustre, femei eroice, ca mama lui Stefan-cel-mare, ca Domniţa Florica a lui Mihai Viteazul, ca Doamna Ruxandra a lui Lăpuşeanu, ca Doamna Chiajna a lui Mircea-Vodă şi mai multe altele, printre cari ar fi o crimă din parte-ne de a nu menţiona pe acea Aneta Ipateasa care intrarmată cu două pistoale, încuraja la 1848 poporul bucureştean la apărarea libertăţilor democratice. (Aplause entusiaste). Dar toate acestea virtuţi individuale, ori cât de sublime, totuşi nu puteau avea, decât numai influinţa restrânsă şi momentană a unor excepţiuni.

Mi-se va spune, poate, că independenţa politică a fost mântuitoarea naţionalităţii române pe ţermurii Dunării. Da, însă cum oare un popor atât de mic a fost în stare de a se menţinea atât de liber în mijlocul atâtor loviri din atâtea părţi, în curs de atâţia secolii? Imi veţi spune, Domnilor, că aceasta se esplică prin vitejia străbunilor noştri.

Prin minunile Ţepeşilor, Mircilor, Ştefanilor, Rareşilor, Mihailor...! Soluţiunea mi-se pare a fi cu totul iluzorie. Au fost alte popoare tot atât de brave ca şi Românii, având în fruntea lor pe nişte principii tot atât de eroici, mai bucurându-se pe deasupra de fortificaţiunile naturale cele mai neabordabile şi totuşi vitejia cea mai supra-umană n'a putut asigura independenţa lor politică. Albania sub Scandenberg este în această privinţă proba cea mai apropiată de situaţiunea istorică a României Dunărene. Astfel nu este de ajuns de a zice, că naţionalitatea noastră de aici s'a conservat mulţămită indepen-

dentei politice, ci trebuie să mai căutăm însaşi originea raţională a acestei independenţe, şi numai atunci vom putea cunoaşte adevărata cauză, pentru că eu şi D.-Voastră, Domnilor, suntem Români până astăzi.

Poziţiunea geografică, eată cheia enigmei! Sub acest cuvânt eu nu înţeleg munţii, peşterile, pădurile, fluviile, pustietăţile şi toate celealalte unelte strategice naturale, cari pot procura unui popor o scăpare trecătoare într'un rebel, dar nu vor fi nici odată în stare de a garanta în perpetuitate independenţa politică a unei ţeri. Poziţiunea geografică a României Dunărene vrea să zică locşorul său la mijloc între trei imperii mari, puternice şi rivale: dintâi Polonia, Ungaria şi Turcia; apoi prin schimbarea numelor, Turcia, Austria, şi Rusia; dar în ori ce caz, totdeauna trei, nici mai mult nici mai puţin; ţinând câte-şi trele ochii lor aţintiţi asupra ţerişoarei noastre râvnindu-o cu lăcomie câteş-trele şi astfel împedecând fiecare unul pe altul în realizarea visului comun. Provedinţa a mai voit pe deasupra, ca aceste trei puteri, să nu se poată împăca niciodată cu scop de a împărţi România Dunăreană în mai multe bucăţi, precum Austria, Rusia şi Prusia împărţiră în secolul trecut regatul polon. Prima încercare în acest senz se făcuse încă la 1494, când regele Ungariei şi acel al Poloniei ţinură conferinţa secretă la Leutschow, de unde se despărţiră apoi îndeşert, căci fiecare vrea să aibă totul şi nici unul nu se mulţămia cu o parte, fără a mai vorbi, că Turcia n'a fost conzultată. Apoi în timpul modern Austria reuşi a sustrage Bucovina şi o parte din Bănatul Craiovei, Rusia răpi Basarabia, dar totuşi însaşi inima României Dunărene rămase neatinsă, mulţămită eternelor certe internaţionale între cele trei colosuri învecinate, cărora le plăceau de o potrivă gurile Dunării.

Aşa dară, precum femeea salvă naţionalitatea română din Macedonia, tot aşa poziţia geografică ne servi drept scut în Moldova şi în Ţara Românească. Străbunii nostri din timpii idolatriei negreşit, că ar fi idealizat aceste două mari concluziuni istorice, dându-le loc în religiunea naţională, prin edificarea unui templu în numele Zeului Danubiu pe malurile

Dunării și al unui altar în onoarea Zeiții Venus pe culmea Balcanilor.

În Transilvania rolul femeii și al poziționii geografice l'a jucat cartea. Da, Domnilor, numai învățătura și sacerdoții săi, sacerdoți în toată puterea cuvântului, căci în cea mai mare parte ei au fost preoți ai evangeliului, au mântuit naționalitatea noastră de peste Carpați. Până la secolul XVI. Românii din Ardeal se bucurau și ei dimpreună cu Sașii și cu Ungurii de toate drepturile civile și politice, încât nu este mirare, că Românismul a trăit până atunci. Deia secolul XVI. în jos se începură, crescând cu o repeziune infernală, acele monstruoase perzeuțiuni judiciare, administrative și sociale, cari reduseră, în fine, pe frații noștri din Transilvania la treapta legală de niște dobitoace fără cuvânt și fără voință Naționalitatea română trebuia să piară în Ardeal; trebuia să piară pe cum a perit naționalitatea litvană în Prusia, pusă de cătră cavalerii teutonici în tocmai în aceiaș situațiune curat animală, în care legislațiunea maghiară a pus pe Românii din Transilvania. Inșă ochiul lui Dumnezeu veghia de sus asupra Daciei lui Traian și întocmai când prăpastia desnaționalizării se deschisese amenințătoare sub picioarele Ardelenilor, prevedința le șopti în taină: »Învățați carte românească și-ți fi mântuiri!« (Aplause). Dela 1560 se începe mișcarea literară națională în Transilvania. Cele dintâi cărți tipărite în limba română au văzut lumina la Brașov și la Orăștie, aproape cu un secol înainte de publicațiunile lui Matei Basaraba și ale lui Vasile Lupu în Moldova și în Țara Românească. Extrema raritate actuală a psaltirei diaconului Coresi, a Păliei lui Vlădica Tordași și a celorlalte tipărituri române din secolul XVI. dovedește mai bine decât ori ce altă considerațiune, că acele cărți au trecut prin mii de mâni, au vizitat mii de bordeie și în urma unei circulațiuni întinse, s'au uzat și au dispărut ca acele monede, ce nu se odihnesc niciodată în ladă.

De atunci încoace progresul învățaturii în senzul național nu s'a mai întrerupt un singur minut în Transilvania și ajunse în fine în secolul nostru la o dezvoltare atât de fecundă, încât frații Ardeleni, revărsând în jur de dânșii prisosul abundenții,

ne deteră chiar noue pe Lazar, pe Laurean, pe Bărnuț, pe Ion Maiorescu, pe Papiu. (Vii aplause).

Astfel, Domnilor, cartea a fost sublimul instrument, prin care prevedința a perpetuat naționalitatea noastră în Transilvania, resistând la toate lovirile inamicilor străini și la toate uneltirile trădătorilor, fără cari n'a fost nici odată nici o națiune, precum n'a fost nici odată nici un corp, ori cât de frumos, fără ca să-l fi desfigurat din când în când câte o bubă. Cartea trebuie să fie principala armă a Românilor din Ardeal (aplause), în privința căreia sabia și pușca joacă rolul secundar al unui efect în fața unei cauze. Societatea Transilvania, destinată a răspândi învățătura printre frații noștri de peste Carpați, este una din manifestațiunile acestei trebuințe providențiale.

Eată de ce, Domnilor, eu nu mă tem a afirma cu mândrie, că această societate o să aibă și ea o părticică la mântuirea românismului din Ardeal, căci cartea este mântuire. Să trăiască societatea Transilvania! (Aplause prelungite).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

UN VIS.

— Schiță. —

...Noapte grea, fioroasă.

Purcedem înainte orbecând, prin trupul întunerecului des, negru ca iadul. Ne lovim în restimpuri de zidurile nevăzute ale uliței înguste și silim tot înainte. Picioarele ni-se afundă par'că, prin pământ la vale și prind rădăcini de să ne iasă sufletul când le smulgem iarăși...

O undă de aer mocnit, umed, ne trudește plumânii. Din când în când, înaintea noastră, înapoi, în laturi, în văzduhul de cerneală sbucnesc vâlvătai însingerate... se aprinde pe o clipă întunerecul, învălind cu foc mătăhăli deșirate, căsi ce ne privesc rece, ca cuprinse de duhul peririi, prin spărturi mari, cumplite, cu coperișele flendurite.

...Cântecele de nebuni, urletele de mânie, o trăgănare înceată ca eșită din gura morții dureroasă, sfășietoare,... sbucniri

de durere, gemete grozave și un cântec ascuțit, pițigăiat de muere, un scâncet de copil, cântări de prohod și bubuiri îndesate, surde, infundate,... oftate încete,... iar o lovitură, —... alta, multe... muget de mânie, țîsnire ca de apă, bătăi ca de stropi repezi — răsăte ca de draci, — văicăreli... și, și se scufundă pământul cu noi!

Tot înainte.

O undă de foc, foc subțire, limpede ca aerul, se scurge pe ulița îngustă, se împăinginește, se răsboiește cu întunerecul, acum-acum îl răsbește... ci nu, lumina pierе,... ba nu.

— Uite, în lungul uliții, învăluți în flăcări de foc, uriași mulți, îngrozitori, înfipti în pământ, drepti ca de oțel. Iată se mișcă. Văjăie ceva. Trupurile se dau pe spate, pepturile late ies înainte, mâinile se ridică năpraznic în aer, oțelele săcurilor fulgeră spintecând întunerecul,... jos la picioarele lor cu capetele proptite în zid, ferecați, stau alții, cu ochii împăianjeniți, cu bărbile încălcite,... pletele le ard.

Ci nu sunt uriași, oameni de rând ridică săcuri sdravene, se îndoaie, gem și tidvele bubuie, proșcând păreții cu sânge cald; îi simți aburul ce'nădușă.

Săcurile iar se ridică, mânecele chemeșilor trec peste cot la vale, și oamenii gem,... cei cari dau gem.

— »Vai bade Petre, bade Petre... Eu dau, n-n-nd!, dau că trăbue să dau, mă sfășie durerea și caut să dau... n-n-na!«

— »Nu te repezi așa bade, fă-ne loc să trecem, lasă-ne să trecem«.

Dar nu ne vede nime... trecem pe alături, ne ferim de munchile săcurilor și nu ne mai pasă, nu mai simțim durere, nici milă, mirosul cald de sânge nu ne înădușă...

Deschid ochii și un petec de lumină dela soarele de dimineață se leagănă pe albul păretelui din față...

O adiere ușoară, rece, înviorătoare mă atinge, iar frunzele frăgarului susură în deschizătura ferestii, răspândind sănătate, primenire.

E dimineață.

A. L. Melin.

Vorbe ale inimei de I. C. Lavater.

(Traducere de I. Torouțiu).

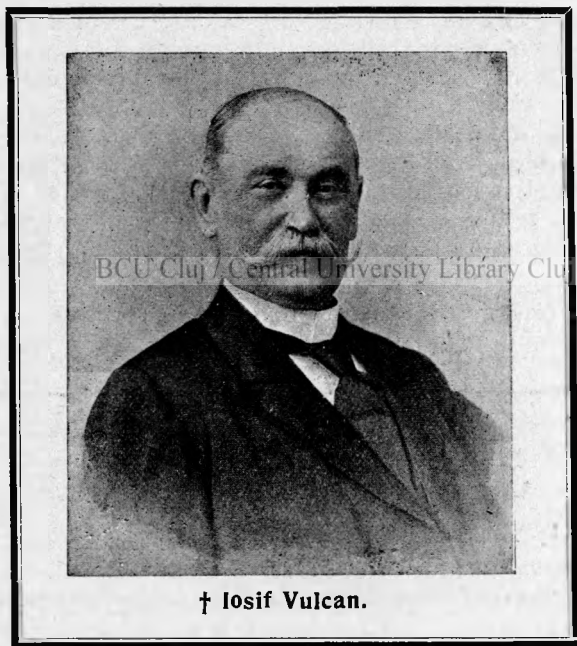
D-zeu e mai mare decât inima noastră!

Serisori și răvașe.

Inmormântarea lui Iosif Vulcan.

Oradea-mare, 12 Sept.

Când Bihorul era încă în valul bucuriei, ce i-a pricinuit-o alegerea dela Beiuș, eată că o furtună doboară pe cel mai frumos stejar al codrului seu. Tot Bihorul e acum în jale. — A murit Vulcan! — Plânge-l înse nu numai Bihorul, ci în-

treaga suflare românească, toți câți numai au avut ocazia al cunoaște. Căci prin el au pierdut pe bărbatul care o jumătate de veac a fost făclia românismului în aceste părți — o jumătate de veac și-a pus condeiul măestru în serviciul obiditului său neam. —

Vrednicia i-s'a dovedit și acum, la înmormântarea, ce s'a săvârșit în 10 Sept. la 10 oare a. m. Au grăbit Românii din toate

părțile, aducând cununi — simboale ale iubirii, stimei și recunoștinței. Au fost represintate: Academia română din București, Societatea pentru fond de Teatru românesc, Academia de drep-turi din Oradea, Direcțiunea »Bihorenei«, gimnaziul din Beiuș, teologii români din Oradea, Seminarul gr-cat din Oradea etc.

Prohodul i-s'a făcut în Cathedrală celebrând însuși Ilustritatea Sa Episc. Dr. Dem. Radu, cu asistență bogată, Ilustr. Dr. Aug. Lauran, Moisë Nyeș, Ioan Butean, Dr. Florian Stan, canonici. Preaon. prot. Ion Genț, parochul Popescu și Clariss. Dr. Valeriu Hetco, capelan. Cuvântarea funebrală a ținut-o Claris Dr. Corn. Bulc, secret. eppesc. cu multă vervă oratorică, înșirând după merit pe înaltul defunct între cei mai de seamă bărbați ai Bihorului.

Multă duiosie a respirat din calda și pretineasca cuvân-tare a Venerabilului Academician Athanasiu Marienescu, care a fost de față nu numai ca esmis al academiei române ci și ca bun prețin al scumpului defunct, cum domniasa să exprimă.

În numele societății pentru fond de teatru vorbește sim-paticul profesor Dr. Blaga dela gimnaziul român din Brașov; oratorul între altele scoate în relief meritele lui Iosif Vulcan ca dramaturg și ca prezident al societății pentru fond de Teatru.

Intre jalnicii oaspeți am însămnat afară de cei amintiți in-teligența întreagă din Oradea și jur.

Fie-i țărâna ușoară și memoria bunecuvântată!

Valeriu M.

Chestiuni literare și culturale.

Sezon literar. — Anonymus Belae regis. — »Supplex Libellus Valachorum« și răspunsul lui Mart. Bolla. — »Dracul în școală«. — Ecurile literare — Profesorul Ioan Rusu. — Cula românească.

III.

Harnicul profesor din Blaj, d-l Dr. Ioan Rațiu, ca unul care »prețuiește trecutul neamului și știe să se însuflețească pentru bărbații nostri mari deodată«, a aflat cu cale să »recon-struiască« de astă dată »în trăsăturile mai de frunte ale unei biografii«, viața, activitatea și ideile unui mare dascăl al Bla-jului, care a fost tovarăș de muncă a lui Cipariu și Bărnăț

şi s'a închinat acelor aş sfinte idei ale redeşteptării şi înaintării neamului românesc, ca şi aceştia.

Intr'adevăr figura aceasta din trecutul nostru e foarte simpatică şi e vrednică de o amintire cât de evlavioasă din partea noastră:

Dascălul Ioan Rusu e născut din părinţi ţărani, din cottul Mureş-Torda, în anul 1811 (e deci cu 6 ani mai tânăr decât Cipariu, tovarăşul său). După mamă îi era nepot aceluşi Simeon Crainic, care fiind canonic şi prepozit al capitlului din Blaj, avea să protesteze mai târziu cu toată energia împotriva unui proiect de lege cu tendinţe de maghiarizare foarte violente. A învăţat carte tot în străini: prin Alba-Iulia şi aici în Cluj, unde după ce a terminat şi cursul filozofic ca alumn al Seminarului sf. Iosif, a fost trimis de Blaj la teologia din Viena, apoi aplicat ca profesor întâi la gimnaziu, mai apoi şi la teologie. Propunea însă în aceeaş vreme şi Istoria universală la cursul de filozofie din Blaj, amplificat la doi ani prin decretul gubernial din 1830. Aceste prelegeri ale lui ca şi cele ale marilor săi tovarăşi, nu erau numai nişte explicări sarbede şi reci, ci cuvinte cu adevărat calde, izvorite dintr'o inimă simţitoare şi învăpăiată de focul sfânt al dragostei de neam, cuvinte, cari mergeau de a dreptul la inima tinerilor ascultători şi se prepara astfel terenul pentru inaugurarea unor vremi mai bune. El a ştiut da duh ştiinţii reci, pe care o predă. Aşa a fost ca dascăl. Binecuvântată a fost pentru activitatea sa tovarăşia şi prietenia acea intimă, care l'a legat de colegii săi: Cipariu, Bariţ, Cristocian, Bărnuiţ, cu cari discuta o mulţime de chestii literare în sala tipografiei archidiececană, localul lor de conve-nire. Probabil, că în urma acestor discuţii serioase, se vor fi trezit în sufletul lui mare gândul acela fericit, de a da la lumină o carte de istorie şi una de geografie, menite să fie cărţi de şcoală pentru Blaj; căci el în afară de istorie mai propunea şi geografia. Călăuzit de gândul acesta luminos, a început a cutriera pământul românesc, pentruca însuşi să cunoască ţinuturile, a căror »icoană« avea să o dea nu peste mult. Astfel a străbătut Bucovina şi Moldova, ba a trecut şi în Muntenia, luând pretutindeni înămnări preţioase pentru cartea,

care o pregătia. Ținuturile, pe cari nu le-a putut cunoaște însuși, le-a descris după alții, fiind însă în privința aceasta de un cumpăt și o chibzuială exemplară. »In toate m'am străduit a zice adevărul — scrie el către Barițiu — *sine ira et studio*; dară lin și cu cea mai mare cruțare«. In chipul acesta și-a alcătuit el cartea sa de geografie intitulată așa de frumos și sugestiv »Icoana pământului«, care, deși a fost contemplată de modestul ei autor numai ca un compendiu de geografie, merit să plinească »o lipsă de mult și de mulți simțită« in literatura românească, a devenit cu toate acestea sub peana lui maestră o operă monumentală, »aere perennius«, care va sta de a pururi printre cele mai bune cărți de soiul acesta din întreaga noastră literatură, vorba d-lui Iorga. În ce privește limba cărții, după cât se poate vedea din citațiile făcute de d-l Rațiu, este o limbă curgătoare și aleasă, după acel bun simț firesc al său, care-l caracteriza în toate. Și aceasta negreșit că încă este un mare merit pentru autor, dacă vom lua în socotință împrejurarea amintită la început, că adevărat el cartea românească n'a învățat. A mai avut el, un gând mare și înălțător, și acela de a da adevărat și o istorie universală în românește. Moartea nemiloasă însă l'a răpit prea de vreme în vârstă de 32 ani, curmând astfel spre paguba cea mai mare a literaturii românești activitatea cea rodnică și binecuvântată a acestui bărbat. El a mai fost și un bun Român, doar nu în zădar a fost nepotul și a fost crescut de vestitul S. Crainic, după cum ni-l prezentă acele câteva pasaje, pe cari le citează d-l Dr. Ioan Rațiu din »Precuvântarea« *Icoanei pământului*, pasagii cari se pot ceti cu folos, și astăzi fiind de o actualitate simțită de tot omul de bine.

Iată cum ni-se înfățișează din scrisul d-lui Dr. Rațiu figura lui Ioan Rusu: dascăl harnic, scriitor de valoare și Român bun.

Broșura este, după cum s'a văzut mai sus, de tot interesul și e vrednică de atenția onoratului public. Se capătă la librăria archidiecezană din Blaj pentru bagatela sumă de 50 fil.

Doliul neamului.

— † B. P. Haşdeu şi † Iosif Vulcan. —

După pierderea lui Grigorescu, poetul vrăjitelor icoane ale vieţii româneşti, îngerul morţii a chemat în împărăţia spiritelor iarăş două figuri mari ale vieţii noastre de obşte. Genialul Haşdeu, polihistorul şi poetul învăţat, mai întâi, apoi Vulcan al nostru, neostenitul şi stăruitorul muncitor cultural, au părăsit pentru totdeauna terenul, dela care bătrâneţele îi retraseră acum doi-trei ani. Şi 'neamul întreg simţind pierderea, arborează flamura doliului său în cinstea muritorilor, ce trec în ceea lume.

Mari deosebiri a durat viaţa între cei doi bărbaţi, şi D-zeu a voit ca moartea să-i pună alăturia şi în amurgul purpuriu al aceluiaş apus de soare să-i învăluie, în aureola aceluiaş sfântit să-i lumineze, când trec pe plaiurile nemuririi. Comparaţia lor se impune deci, — şi punctele comune, ori câte ar fi diferenţele, se găesc.

Amândoi descendenţi ai unor mari şi vechi familii — încheie amândoi viaţa fără descendenţi de sânge.

Haşdeu, de origine băsărăbean, era vlăstarul unei familii cu boerie încă de pe vremea lui Ştefan-cel-mare; tatăl său Alesandru era însuşi scriitor şi poet, şi a fost membru corespondent al Academiei. După isprăvirea studiilor la Charcov în Rusia, învăpăiat de dragostea de neam şi mândria României, care se ridica, a trecut de sub stăpânirea Ruşilor şi s'a aşezat mai întâi la Iaşi, apoi la Bucureşti, unde a atins în curând culmea gloriei de Român bun şi învăţat.

Vulcan, după naştere bihorean, era şi el vlăstarul unei familii alese de dincolo, trecute în Ardeal pe la sfârşitul veacului al 17-lea. Aşezată mai întâi în Veza, apoi la Blaj, aceasta familie a dat neamului şi bisericei noastre pe nemuritorul Vlădică Samoil Vulcan, întemeietorul liceului din Beiuş. Tatăl său, Nicolae Vulcan, adus din Şinca-veche de episcopul Vulcan,

care-l crescuse, a fost paroch şi protopop în Holod, fruntaş sat al Bihorului, unde episcopia din Orade are o frumoasă moşie.

Credincios patriei sale restrânse, Ios. Vulcan a rămas credincios ei şi misiunii, ce simţia că are în mijlocul ei, până la moartea sa. Dacă n'a părăsit-o însă, el a ajuns totuşi să se întâlnească în lucrarea vieţii, în urmărirea aceluiaş ideal, cu genialul fiu al Basarabiei, care, spirit mai viu şi mai puternic, n'a avut răbdarea Bihoreanului, în strămtorirea împrejurărilor, în care se găsia, şi a alergat spre liberarea sufletului său românesc, la Bucureşti. În incinta Academiei române, singura adăpostire comună a tuturor sufletelor mari româneşti de pretutindenea, s'au întâlnit frăţeşte, soldaţii din aşa îndepărtate posturi ai aceleiaş culturi. Unul mai puternic, ca spirit, mai bogat în talanţi, dar mai puţin răbdător, celalalt deşi mai puţin genial, dar mai înzestrat cu virtutea tradiţională a Românului, cu răbdarea şi stăruinţa, suplinitoarea talentelor.

Cei doi bărbaţi nu-şi erau necunoscuţi. Vulcan, observator cu minte a tuturor faptelor şi fazelor culturai româneşti, a observat cu rânduj mărimea de spirit a ceraveniaj din răsărit, şi care ca un vultur scăpat din colivia tirăniei ruseşti, îşi sburda sborul prin înălţimi, ce atrăgeau privirile tuturor. El a fost acela, care a şi oferit lui Haşdeu semnul admiraţiei frăţeşti a Ardelenilor, pentru că el l'a propus de membru onorar al »Asociaţiunii transilvane«, care l'a proclamat unanim în adunarea sa generală din Gherla (!) în 1868.

Astăzi faptul sună a poveste, de aceea merită să ne oprim niţel la adunarea *Asociaţiunii* dela 1868, mai ales acum, când »Asociaţiunea« stă a poposi cu alaiu earăşi pe tărâmurile acestor părţi de mează-noapte.

În 1867 adunarea generală a »Asociaţiunii« se ţinu în Cluj, la reduta oraşului, reduta aceea istorică, în care s'a ţinut dieta uniunii, din 1848, ca şi procesul »Memorandului«. Aci s'a ales preşedinte, în locul baronului A. de Şaguna, baronul Vas. Ladislau de Pop, ilustrul fiu al acestui ţinut, şi aci s'a hotărât publicarea »Transilvaniei«. — »foaia Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român«. Pe paginile din anul I. ale acestei reviste preţioase, monumen-

tul stăruinţelor lui G. Bariţiu, se descriu pe larg, în protocolul »oficial« memorabilele adunări dela Cluj şi Gherla. Aci se găseşte discursul lui *Haşdeu*, pe care-l reproducem la pag. 591 acestui nr. — alături de »*Geniul naţiunii*« — »Decântat de Iosif Vulcanu«, versurile avântate, pe care poetul de pe atunci, însuşi le-a declamat, sau »decântat«*).

Adunarea dela Gherla a trebuit să fie de o strălucire deosebită; desbaterile îndelungate şi înalte, toate arată o dispoziţie de însufleţire sărbătorească. Preşedintele Baron Pop, îndată dela început a înălţat sufletele, amintind »leagănul lui Corvin«, pratul lui Traian«, »patria lui Dragoş« şi »fortăreaţa neinvincibilă, apărată de braţ roman«, — şi declarând adunarea drept o »unică sărbătoare naţională«. Canonicele Ioan Anderco Homorodeanu, unchiul scriitorului maramureşan, a salutat adunarea, mulţămind comitetului, pentrucă, — »în albul inimei voastre aţi reţinut o foaie albă de înscriere şi pentru noi, fii aceleiaşi naţiuni, aşezaţi pe plaiurile nord-ostice ale Carpaţilor«. Notari ai adunării au fost aclamaţi Iustin Popfiu, oratorul şi poetul timpului, Visarion Roman şi profesorul Dr. Victor Mihali, înaltpreasfântitul nostru Metropolit de acum. În comisiuni vedem nume ca: Mihail Pavel, episcopul de mai târziu, I. M. Moldovan, prepositul de acum din Blaj, popa Balint, Dr. Raţiu, Lazar Baldi din Cluj, care a lăsat casa sa

*) Poetul descrie în aceste lungi versuri lupta alor doi duşmani: »Dieul periciunii şi geniul naţiunii«. Sfârşitul e astfel:

Şi zeul periciunii râdea cu bucurie
 Crezând că împărăţia-i îndată va să vie.
 Iar geniul naţiunii plecându-şi fruntea sa,
 De un viitor ferice mereu se cugeta:
 »In van ori ce 'ncercare
 Poporul meu se stinge, trăind în desbinare.
 În desbinare dinsul s'a stinge-va per!
 Unit în simţ şi cuget etern ei va trăi.
 Unită 'n simţ şi cuget naţiunea cea străveche
 Va fi mărită eară, cât n'a avea păreche
 Şi n'a per! din lume, etern ea va trăi
 Căci are un geniu candid, ce tot l'a ocroti!

pentru şcoala de fete gr.-cat. din Cluj, Ilie Măcelariu, Alex. Bohăţel, etc. La disertaţiuni figura Iustin Popfiiu cu »Memoria lui Andreiu Mureşan« (discurs) şi »Geniul naţiunii« pcezie de Iosif Vulcan, »care fu ascultată cu cea mai mare plăcere«, zice »protocolul«. Intre oaspeţi, ca membru, era însuşi episcopul Dr. Ioan Vancea, metropolltul de mai târziu, în prezenţa căruia preşedintele făcuse o scurtă închinare memoriei »celui mai rezolut şi mai sincer bărbat al naţiunii noastre«, aceluşi »mare şi adevărat român«, cel mai mare patron al »Asociaţiunii«, care — fără a-i se pomeni numele ştiau toţi, — era Metropolitul *Alés. Sterca Şuluţiu*, care murise cu un an înainte. Din cuvântul de încheiere al preşedintelui apare, că însuşi episcopul Vancea invitase adunarea la Gherla şi că o primise cu mare ospitalitate, pentru care în deosebi îi mulţămeste preşedintele şi-l aclamează.

Şi în mijlocul acestei sărbători așa de însuflețite româneşti, a introdus Iosif Vulcan pe Haşdeu, propunându-l ca »membru onorar«*) şi aclamându-l adunarea cu unanimitate.

Acum — după atâţia ani de transformări, în care Gherla mai nu o mai cunoşti — iată spiritul lui Haşdeu s'a întâlnit iarăş cu Vulcan, şi obştea românească întreagă le închină, unanima, flamura doliului şi părerii de rău pentru trecerea lor a cele veşnice.

Ecouri literare.

Noua publicație a părintelului protopop Dr. E. Dăianu: »Isus Christos și viața modernă« tradusă după episcopul Prohászka, într'o frumoasă

*) În »Protocol« XXX. se zice: D-I Vulcan (propune) pe d-I Bogdan Petriceicu Haşdeu cel tiner, istoricul neobosit din România, care se și primește cu unanimitate. (Iustin Popfiiu propune pe V. A. Urechie și Gavril Man pe Carol Torma, archeologul și comitele Solnocului.

limbă literară, a aflat primire vrednică de autorul genial şi de cuprinsul cu înalt avânt al cărţii.

Un fruntaş al vieţii noastre, ilustru bărbat de cultură, care, deşi mirean, însuşi se ocupă cu chestiuni filozofice-religioase, a resumat astfel impresia ce i-a făcut aceasta carte:

»Din aceasta carte respiră, printr'o retorică strălucitoare o puternică conştiinţă creştină. Relevez totodată frumosul limbaj al traducerii«.

Iar recensentul »Unirei« o tratează într'un articol mai lung, din care reproducem următoarele:

Dr. O. Prohászka. Episcop: Isus Hristos şi viaţa modernă; trad. Dr. Elie Dăianu. Cluj, 1906, p. 125, preţul Cor. 1'50.

Biserica numai aşa îşi va relua rola sa de conducătoare a vieţii noastre culturale şi sociale, dacă vom avea o inteligenţă creştină, credincioasă, din convingere aderentă sf. noastre Biserici. Un lucru greu e acesta în vederea spiritului lumii de azi; dar e cel mai frumos scop, şi conlucrarea la acest scop e cea mai frumoasă muncă bisericească-naţională.

O asfel de muncă sublimă săvârşeşte d-l Dr. E. Dăianu.... Zelul d-sale, pentru a umplea anumite lacune ale literaturii noastre, îl arată şi cartea de faţă: traducerea conferinţelor »Dominus Iesus« a genialului bărbat: Ottocar Prohászka!

Cine e Prohászka? E în toată privinţa un om gigantic. Fost o mulţime de ani preot simplu şi profesor, iar acum anul ridicat deodată la treapta de arhieru, el a fost şi este acelaş suflet mare, acelaş geniu, cum rar se află. Perfect în ştiinţele vechi şi moderne, filozof armonic şi spirit adânc creştinesc, orator distins şi geniu poetic: în cel mai strict înţeles al cuvântului fascinează ascultătorii săi, cari cu miile aleargă să-asculte, la biserici, la adunări, congrese, festivităţi mari, unde el dă totdeauna culmea programului de zi. Catolici şi acatolici într'o formă îl admiră. Cu opurile sale diferite a ajuns un record ne mai pomenit în literatura maghiară de felul acesta. Peste tot: el e apostolul inteligenţei maghiare din ţară.

Cartea unui atare om rar, a o vedea tradusă pe româneşte, numai spre bucurie ne poate servi. Literatura noastră bisericească e săracă, iar indigenţele se simţesc. Şi fiindcă oameni de ai noştri, fie în urma împrejurărilor, fie în lipsa pregătirilor recerute, nu ne pot servi cu atari lucrări, trebuie

să traducem din alte limbi. Apoi dacă traduci, e firesc, că nu recurgi la vre-un autor muscălesc, ci la un spirit apusean, unde este izvorul culturii moderne și al evangheliei curate. Pentru alegerea obiectului de traducere îl felicităm pe D-l Dăian! Concedem și schimbarea titlului: *Dominus Iesus* în Iesus Hristos și viața modernă! Intr'adevăr, acestea sunt conferințe moderne. Limba, în care e tradusă cartea, e foarte bună. E cât se poate de românească, populară. Referitor la o spresie-două, am avea alte păreri, dar știm, că d-l Dăian are motivele sale. Intreagă cartea e o lectură minunată și are pasaje de adevărată inspirație.

Traducătorul închină cartea aceasta *tinerimei universitare române*, inteligența viitorului nostru. Pe lângă prețul bagatel, cu care se vinde acest elegant volum, ar fi vrednic, să se epuizeze cât de curund ediția I. De încheiere zicem inteligenței noastre române: tolle, lege.

Cultură și moravuri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Oameni certați cu bunele moravuri au căutat să prezinte abdicarea d-lui Dr. Frâncu dela conducerea despărțământului »Cluj« al Asociațiunii, ca și o »trântire« — cum zic ei — purceasă din motive politice. Românii bine orientați știu, că din sinul »Asociațiunii« este absolut eschisă politica, de aceea fac cel mai dușmănos act față cu marile interese ale »Asociațiunii« toți aceia cari tind a prezenta astfel lucrurile. Că s'a pornit acest lucru în foile ungurești, cari de o vreme sunt des cercetate de Români și unele au colaboratori esteri stabili dintre Români, asta mai e de înțeles. Dar ca să se facă echoul unor astfel de iscodiri și foi ca »Tribuna« asta e de condamnat. Cu atât mai mult că iscodirea răutăcioasă este absolut lipsită de ori ce temei. D-l *Dr. Amos Frâncu*, care a luat conducerea despărțământului Cluj, când acesta se reduse înspăimântător, a arătat în 2 ani și $\frac{1}{2}$ ce și *cum* ar trebui să se lucre în »Asociațiune«, Săvârșind aceasta îndrumare și având acum, după împrejurări alte îndatoriri, s'a retras dela conducerea despărțământului binisor înainte de a se ținea adunarea generală, declarând în ședința comitetului categoric și neschimbat, că nu mai poate ținea conducerea afacerilor. Toți oamenii de bine, cari cunosc pe d-l Dr. Frâncu au regretat din inimă aceasta hotărîre a Domniei Sale, și au rămas cu adâncă re-

cunoștință pentru ostenețele și îndrumările cumiții, pe care le-a dat în mersul despărțământului Cluj. Dovadă despre aceasta a dat însuși comitetul central al »Asociațiunii«, care i-a adresat următoarea scrisoare:

„ASOCIAȚIUNEA“
pentru literatura română și cultura poporului român.

Nr. 831—1907.

Domniei Sale

Domnului **Dr. Amos Frâncu**, avocat

Cluj.

Avem onoarea a Vă încunoștința, că comitetul central, în ședința sa ținută la 24—26 Augnst a. c. a luat act cu părere de rău de dimisia D-Voastră din postul de director al despărțământului Cluj al »Asociațiunii«.

În numele comitetului central Vă aducem cele mai afectuase mulțămiri pentru activitatea desvoltată în curs de doi ani și jumătate, ca director al despărțământului, și sperăm, că și în viitor veți rămânea un spriginitor devotat al intereselor Asociațiunii.

Primiți, Vă rugăm, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

Șuluțiu m. p.
prezident.

Oct. C. Tăslăuanu m. p.
secretar II.

Față cu judecata oamenilor de bine și în fața acestui document, ce moravuri arată »Tribuna« care hulește sub marca (—e=ă! — cine știe ce podoabă de om se ascunde în aceasta tufă de spini — pe un bărbat, care a ridicat dăspărțământul Cluj la vază și cauza culturei române la cinste și respect și înaintea concetățenilor noștri maghiari?

*

Apropos de respectul concetățenilor. După adunarea din Desmir eram curioși să vedem, ce vor mai iscodi în »Elöre« cunoșcuții ei colaboratori români. Spre mirarea tuturor »Elöre« n'avea nici o vorbă. Curând enigma sa esplică. Dr. Kenéz, redactorul ziarului „Elöre“ declară într'o scrisoare adresată

„Unirei,, că din pricina unor informații greșite și tendențioase — prin cari fusese atacat însuși I. P. Sa Metropolitul dela Blaj. a abzis colaboratului său și că acum nu ține în redacție nici un colaborator gr.-cat.

Dacă însă „Elöre“ n'a mai găzduit preținsele „secrete românești de după culise“, apăru în „Erdélyi Hirlap“ un răport despre adunare, în care se spunea, că Dr. Frâncu și ai lui au fost scoși din comitet pentru motive politice... Versiunea asta și-a făcut rondul și prin foile din Budapesta. Tocmai pe tocmai, ca și atunci în Aprilie. când cu faimoasa „incendiarea a Ardealului“ și pregătirea unei revoluții țărănești prin Dr. Frâncu și Dr. Dăianu — sub conducerea lui Dr. Vaida, care declamase faimoasele versuri... Atunci „raportul“ prim apăru în „Elöre“ din Cluj și telegrafic fu comunicat în „Nap“. De aceste criminale iscodiri nu s'e sinchisit „Tribuna“, dar desmințirea dată pentru frângere veninosului atac numai decât a început a sberia cu toată hada sa plină de duplicitate. Și a urmat campania rușinoasă, purtată paralel în „Tribuna“ din Arad și în „Elöre“ din Cluj ca un furios Janus — fără alusiune la Siri-ianus — al timpurilor și moravurilor noastre de astăzi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nu s'a putut însă ca să nu constate și redacția lui „Erdélyi Hirlap“ care cu câteva zile înainte făcuse »agenții Ligei«, pe conducătorii comitetului Astei din Cluj — cea ce se încearcă acum a tăgădul unii Români — anume, că Dr. Frâncu și colegii săi au lucrat de fapt și efectiv pentru cultura română.

Acest atestat stors dela însuși contrarul firesc — firește — a fost și el intervertit și cetit pe dos, ca o declarație de pretinde față de »trădătorii neamului«. »Tribuna« — consecventă rolului său caracterizat de »Lupta« »a calomnia și a face intrigă« — s'a făcut și ecoul acestei intervertiri, și — ce — o mai costa — a adaus și neadevărul patent, că »Erd. H.« l'ar fi numit pe Dr. Fr. »jó hazafi« — cea ce e neadevăr.

*

Răposata »Erd. Hirlap«, în nrul său pemultim a publicat un articol în chestia naționalităților, scris de »un preot român« — »román lelkész honfitársunk«. Ziarele românești nici n'au încrestat acest articol signat (Dp.) Acum când preoți români

pe faţă lucră la foi ungureşti, se vede că presa noastră nici nu mai încreastă aceste moravuri. »Tribuna« — tot ea cu rolul său de intrigă şi calomnie, a ascris protopopului Dr. Dăianu paternitatea acelu articol, şi ca să pretindă bănuiala, a susţinut neadevărul că articolul ar fi signat pur şi simplu (D.) — escamutând cu totul pe (p.)

D-l Dr. Dăianu în foi a declarat, categoric şi limpede, că n'a scris nici când articoli în foi ungureşti, în special nici în »Erd. Hirlap«. — Ori ce om întreg — care ar fi fost cumva ispitit a crede »Tribunei« absurditatea ce o debita — era în clar, că e şi aci o calomnie. »Tribuna« însă mai dă loc după declaraţia publicată şi de ea unei noue bănuieli, venită dela un om care însuşi a scris serii de năsăutii în »Elöre« din Cluj. — Procedura aceasta e pur şi simplu condamnabilă.

CRONICA.

— Pentru »Masa ştudenţilor academici din Cluj« a binevoit a contribui: Emanuel Ungurean avocat în Timişoara K. 20.—. Inistutele de credit: »Someşana« în Dej K. 200.—, »Arieşana« în Turda K. 20.—, »Vlădeasa« în Huedin K. 50.—, »Ciacovana« în Ciacova K. 10.—, »Haţiegana« în Haţeg K. 50.—, »Aurora« în Năsăud K. 50.—. Primească marinimoşii contribuenţi ferbinţile noastre multămite. Administraţia »Mesei ştudenţilor academici«.

— După obiceiul anilor trecuţi parochul din Săsari (cottul Sătmar) Iosif Pataky va ţinea misiuni populare în 21—22 Sept. n. din prilejul aniversării sfinţirei bisericei celei noue. Programul sărbărilor va fi următorul: În 21 Sept. n. (Naşterea Preacuratei Maria) după ameazi la 3 oare Inserat cu exortaţie: Despre răutatea păcatului; sara la 6 oare Paradizul şi exortaţie: Despre îndurarea lui D-zeu. În 22 Sept. (Duminecă) dimineaţa la 6 oare Mănecat cu exortaţie: Despre sf. Taină a Pocăinţei; la 9 oare sf. liturgie cu exortaţie: Despre sf. Cuminecătura şi împărtăşirea celor mărturisii, cu sf. Cuminecătura. La 3 oare d. a. Inserat cu încunjurarea bisericei, în fine: Doxologia cea mare.

— Marele învăţat al nostru, care a fost *B. P. Haşdeu* amăsurat dorinţei sale a fost înmormântat în cripta familiară »Haşdeu« la Bucureşti, unde a fost adus dela Câmpina, care a adăpostit bătrâneţele trudnice ale »magului«. A avut parte,

dupăcum i-a fost şi dorinţa, de o înmormântare din cele mai simple, căci, deşi l'a prohodit arhiereul Nifon Ploeşteanul, neştiindu-se de mai înainte precis ceasul sosirii cosciugului la Bucureşti, lumea noastră românească nu s'a strâns în numărul aşteptat, ca să dea ultima cinste aceluia, care cât a vieţuit atâta cinste i-a făcut prin opera lui cu adevărat epocală. Cele două universităţi au fost reprezentate la înmormântarea ilustrului bărbat prin dnii: D. Onciul dela (Bucureşti) şi I. Barbulescu (dela Iaşi), cari, negreşit, vor fi arătat după cuviinţă în cuvântările, ce-au rostit, vrednicia marelui Haşdeu. Odihniască în pace!

— *Hymen*. Livia Câmpian şi Petru Liuba, forestier, apoi Anica Câmpian şi George Grecu, licenţiat în drept în Bucureşti; fidanţiaţi, în Prigor, August 1907.

— *Hymen*. D-şoara Reasilvia Grapini şi d-l Dr. S. Sârcea, şi sora acesteia, Octavia Grapini şi d-l E. Botta îşi vor serba cununiile în ziua de 15 Sept. n.

— A fost osândit, de nou, la 8 luni temniţă de stat şi 1200 cor. amenda redactorul cel mai blând al celei mai cumpetate foi, d-l Aurel C. Domşa, dela »Unirea«. S'a anunţat recurs de nulitate.

— Mulţămită. Ne fiind în stare a mulţami deosebit tuturor aceloră, cari cu ocazia pierderii neuitatei mele soţii Virginia A. Popp n. Pop mi-am adresat cuvinte de mângâiere, luând astfel vie parte la adunarea mea imensă, îi rog să primească pe aceasta cale expresiunea sentimentelor mele de graţitudine. Cluj, la 15 Sept. n. 1907, Vasilie Pop.

— D-l T. Păcăţianu, redactorul »Tel. Român« a fost osândit azi, 20 Sept. la 10 luni închisoare şi amendă. Cu aceasta s'a şi încheiat sesiunea de toamnă a curţii cu juraţi. A început'o Unirea dela Blaj şi a încheiat'o, cu aceeaşi osândă, »Telegraful« dela Sibiiu. Dureroasă paritate confesională!

— Se caută preoţi buni pentru parochiile: Stana, Lăpuştor şi Şard-Nădăşel, din protopopiatul Clujului. Cei dornici de o nobilă apostolie să se adreseze la P. Ven. Conzistor din Blaj.

— Convocare, în senzul §§-lor 23 şi 26 din statute membrii »Asociaţiunii pentru literatura română şi cultura poporului român« se convoacă la adunarea generală ordinară în Bistriţa, în zilele de 21 şi 22 Septemvrie st. n. 1907. Programul adunării este: Şedinţa I. Sâmbătă, la 21 Septemvrie st. n. la oarele 11 a. m. Ordinea de zi: 1. Deschiderea adunării generale. 2. Inscrierea delegaţilor prezenţi. 3 Raportul general al Comitetului central, 4 Alegerea comisiunilor pentru: a) examinarea

raportului general; b) cenzurarea socotelilor anului 1906 și a proiectului de budget pentru anul 1908; c) înscrierea membrilor. 5. Prezintarea eventualelor propuneri.*) Ședința II. Duminică, la 22 Septembrie st. n. oarele 10 a. m. 1. Rapoartele comisiunilor. 2. Alegerea comitetului central, a prezidentului și a vice-prezidentului. 3. Fixarea locului pentru adunarea generală din 1908. 4. Dispozițiuni pentru verificarea procesului verbal, 5. Inchiderea adunării generale. La oarele 4 d. a. ședința festivă a secțiunilor științifice literare și conferințe publice. Sibiu din ședința comitetului central al »Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român«, ținută la 24—26 August 1907. Iosif Sterca Șuluțu m. p., prezident. Oct. C Tăslăuanu m. p., secretar.

— *Concurs.* Pentru conferirea alor 10 locuri libere la »Masa studenților academici din Cluj«, creată prin institul »Economul«, sunt a se înainta petițiile până în 27. Septembrie n. 1907 la mâna d-lui rector Dr. Iuliu Florian, Cluj, (Jókai u. 6). Tot acolo se va afla și rezultatul.

Petițiile au să fie instruite cu următoarele acte:

1. Indice, sau atestat de maturitate.
2. Atestat despre starea materială proprie și a părinților, precum și despre numărul membrilor în familie.
3. Declarațiune dacă au vre-un stipendiu sau nu.

Direcțiunea »Economului«.

— O foaie românească din Sibiu face reclam unui ziar din Budapesta spunând, că ar fi »singura foaie cu adevărat independentă și obiectivă maghiară,« li spune prețul de abonament, pe un an și pe o jumătate de an, și li dă adresa preciză, indicând cercul, strada și nrul casei. Numai cât nu zice chiar: Români, abonați acest ziar, independent și obiectiv maghiar. Dar asta se înțelege printre șire. Departe de noi de a face o imputare confrăților dela Sibiu; dimpotrivă le admirăm spiritul, adevărat duhul colegialității, de care se văd călăuziți față cu alte foi, fără deosebire de confesiune și naționalitate. În urmare li rugăm și noi să binevoiască a publica și următoarea notiță:

»Răvaşul«, e singura revistă independentă și obiectivă, care tratează chestiunile la lumina creștinismului pozitiv și espune vederi sincere, obiective asupra vieții noastre

*) Eventualele propuneri au să fie prezintate în scris prezidiului Asociațiunii (în Sibiu, Strada Morii Nr. 6) cu 8 zile înainte de adunarea generală.

publice, chiar și cu risicul de a nu plăcea tuturor. Abonamentul pe an 6 cor. Adresa: Cluj, Jokai nr. 6.

— Sau doară noi nu suntem așa agreați la confrăți ca Ujság-ul acela din Budapest?

Cărți — Reviste Ziare. —

— Într'o broșură de 24 pag. apărută în topografia G. Matheiu, Bistrița, d-l Marțian, unul din puținii noștri arheologi, se ocupă, de astă dată în nemțește, pentru ca s'o poată citi și cărturărimea străină, cu o chestiune din cele mai importante pentru noi Ardelenii și anume: cu numirile țerii Ardealului. După întinse cercetări serioase, D-Sa ajunge la următoarea concluzie; că adecă, numele românesc al țerii acesteia, »Ardeal« este numirea cea mai veche, numirea originală a țerii, după care s'a format apoi ungurescul »Erdély«. Pentru probarea afirmărilor sale, ne dă o întreagă tabelă de numiri formate din numele străvechi ale localităților, ce se pomenesc prin cărțile bătrâne ale istoriei, și după a căror analogie, crede D-Sa, că se va fi întâmplat și în cazul de față. Ori cum, că este multă probabilitate, dacă nu chiar certitudine absolută, în spusele D-Sale; de aceea ținem să atragem și noi luare-aminte a publicului nostru inteligent și cu știință de carte nemțească asupra acestei broșuri, (Über die Landesnamen Siebenbürgens) se capătă pentru 40 fil. dela sus numita tipografie.

— Am mai primit la redacție următoarele cărți, despre cari credem că vom vorbi mai mult în Nri viitori ai revistei noastre:

— Nri 9, 10, 11, 12, și 13—14 din biblioteca despărțământului Cluj al »Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român«.

— »Din zilele lui Nero« după scriitorul frances — Duma — tatăl. Tipărită în Blaj. Frumoasa nuvelă, elegant tipărită, costă 1 cor. —

— Raportul al XLIV-lea despre gimnaziul superior fundajional din Năsăud pentru anul scolar 1906/7 și

— P. Dulfu: Isprăvile lui Păcală, carte premiată de Academia Română, ediția II-a prelucrată din nou. Prețul 1 leu 50 b.

— În Nr. 16 al »Luceafărului« dă d-l C. Sandu-Aldea o foarte frumoasă schiță »Datorie«, care ne amintește, în partea din urmă mai ales, o altă schiță a D. Sale cuprinsă în volumul său de novele și schițe, »Dezertor«, căreia însă îi este superioară. Dr. A. Bogdan mântuie conferința sa de observații drepte și îndrumări sănătoase (Limba literară și limba populară). În același Nr. se vor citi la cronică cuvinte foarte ade-

vărate asupra stărilor și raporturilor de astăzi sub titlul »Frăție«.

— Din Nr. 21 al revistei »Floarea darurilor« remarcăm un cuminte articol al d-lui Iorga »Poporul își cere cărțile sale«, în care dă planul înființării unei biblioteci de popularizare, menite să îmbrățișeze toate ramurile culturii și astfel să fie adevărata hrană întăritoare a milioanelor; de aceea, crede D. Sa. că ar fi sosit timpul să întemeiem odată »marele Institut al culturii naționale și morale a poporului român« de pretutindeni. În nr. 22 al revistei pe lângă obșnuitul material, d-l Iorga, pentruca să îndemne »introducerea materialului de fantasmă largă și sentimentalitate curată al basmului« în poezia noastră cultă află cu cale și publice o poveste a d-lui Eug. Boureanu, autorul »Povestirilor din copilărie«.

— În Nr. 33 al »Neamului românesc« scrie Iorga împotriva »Măiestății Sale a Luxului Român«; d-l V. Ploieșteanu despre Nevoia unei școli politehnice. Un Ardelean, I. Ag. (părintele I. Agârbiceanu) scrie despre alegerea dela Beiuș și despre »Amnistia« ce s'a dat țeranilor întemnițați de »dincolo«; apoi contribuții la cunoașterea stărilor de azi.

— Septembrie ne-a adus două ziare nouă: »Renașterea« la Piatra N. și »Progresul« la Oravița.

— Nr. 36 al »Unirii« are în frunte un adevărat glas de durere din dieceza Gherlei sub titlul »Soartea preoțimei«.

— E vrednic de luare aminte articolul de fond din nr. 34 al »Țării Oltului« scris cu prilejul începerii anului școlar. În acelaș nr. d-l I. B. Brebenel își urmează prețioasele sale notițe asupra »Graiului poporal« oltenesc.

— *Revista Bistriței* în nr. 32 aduce începutul dării de samă, pe care o face d-l prof. Borgovan asupra Raportului despre gimnaziul fundațional din Năsăud pe anul 1906/7.

— În foisoara *Gazetei de Duminecă* nr. 25 scrie d-l El. Cotea »Ultimul memoriu al lui Avram Iancu«.

— *Tel. Român* (nr. 95) publică interesante observări pedagogice, actuale pentru începutului an școlastic. Eată unele crâmpie:

»Rostul de căpetenie al învățătorului zace în cultivarea, în răspândirea adevăratei culturi în popor. Poporul nostru are mare nevoie de lumină, mai ales în împrejurările grele de astăzi; el va rătăci necontenit, se va poticni pe toate cărările, va cădea și va peri dacă nu i-se va da lumină. Nu lumina ziarelor, cari sunt întocmite pentru toate celea, numai pentru

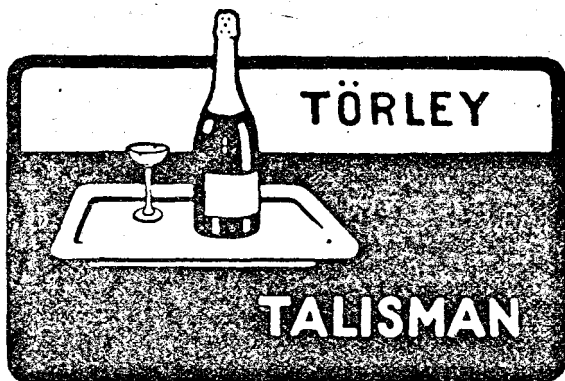
popor nu, nu lumina această e de lipsă poporului, ci acestuia îi trebuie o învăţătură statornică, o pâne de toate zilele şi aceasta i-o poate îmbia mai bine dascălul, care e zilnic în nemijlocită atingere cu el, iar dascălul să fie întru toate ajutat de preot.

Mai întâiu de toate avem lipsă de o şcoală sătească, o şcoală poporală, prefăcută după nevoile poporului, îmbogăţită şi întărită, îndrumată pe cea mai bună cale. Şcoala, precum e astăzi cârpită şi spoită de pedagogia modernă, cu dascăli infumurăţi, cu ifosuri, fără astâmpăr şi ce e mai rău fără saţ, cari cochetează mereu cu vistieria ţării, făcând frumosul celor dela cari vine banul ludei, nu ne va scoate la liman, ci mai rău ne va apropria de perzare.

Ne trebuie o şcoală mai puţin formalistă, mai puţin abstractă, în schimb însă cu mai multă inimă, cu mai mult duh şi influinţă asupra poporului frământat de păcate şi mizerii.

Iar pentruca să avem o astfel de şcoală avem lipsă de ajutorul bisericii, atât de ajutorul cel moral, cât şi cel material. Biserica, îndeosebi biserica noastră care e naţională, are datoria sfântă a se îngriji de şcoală, de ridicarea la lumină a păturei, care e mai curat românească.»

— A apărut: **Ingrijirea părului**, un tratat poporal, de un dermatolog. Cluj, tipografia »Carmen« 1907. Este o broşură frumoasă, care costă numai 60 fli. + 4 fli. porto. Ori cine îşi cultivă ori îngrijeşte părul o va ceti şi urma cu mult folos, fiindcă dă practice îndrumări doftoriceşti şi reţete gata. Nu e lipsă deci de a mai umbla după mijloace de reclam, după ziare, totdeauna prea costisitoare, ci pentru 60 fil. omul îşi câştigă această mică enciclopedie medicală a părului şi ascultă sfaturile ei.

„Dracul în şcoală“

o minunată povestire populară tradusă după Bolanden de *Augustin Paul* 8° pag. 224, apărută în tipografia Seminarului Archidiecezan din Blaj se află de vânzare şi la administraţia

»Răvaşul«. Preţul 1 cor. 50 fil.

AVIS!

Am onoare a face cunoscut prea stim. public din loc şi jur, că institutul meu de înmormântare din Strada Unio Nr. 13 l-am strămutat în strada **Egyetem-utca Nr. 1**, aranjându-l din nou, aşa în cât corăspunde celor mai gingaşe poşte a timpului present.

Sicriuri de metal şi lemn, — cununi, vestminte pentru morţi, petri pentru morminte şi făclii ţin totdeauna în cantitatea cea mai mare în depositul meu.

Îndeplinesc înmormântări de băieţi dela 6 coroane, iar de oameni mari dela 16 coroane în sus. Duc îndeplinire transportarea cadavrelor în loc, jur şi străinătate.

Rog pentru sprigin pe prea stimatul public pe viitor.

(9—20)

BCU Cluj / Centru Cultural „Muntyán Petru”

proprietarul Institutului de înmormântare
Monostori-ut 87 sz. mäsar şi strugaer.

Egyetem utca 1 sz.

Predicile lui Petru Maior

pe Dumineci şi sărbători

— legate la olaltă, vol. I—II, în pânză şi piele —

Preţul 7 cor. + 30 fil. porto.

Volumul al III. îl fac »Propovedaniile« care se vinde separat.

A se adresa la »Răvaşul«, Cluj, Jókai u. 6.

Atelier românesc de croitorie în Cluj.

M. RADU

Atelier de croitorie modernă.

— Stofe englezeşti şi indigene. —

Serviciu culant, prompt, şi preţuri convenabile.

Adresa: **M. Radu, Cluj (Kolozsvár) Jókai u. 11.**

👉 Vis-à-vis de casa parochială gr.-cat română. 👈

Intre băncile mai mari

„ECONOMUL“

din CLUJ—KOLOZSVÁR

oferă, pe lângă garanția cea mai mare, procentul cel mai avantajos pentru depuneri spre fructificare.

Depunerile se plătesc de regulă, amăsurat cu situația casei, imediat și fără abzicere.

Depuneri se pot trimite și prin postă pe speșele institutului.

Pentru depuneri de ale bisericilor și instituțiilor culturale și filantropice se fac condițiuni excepțional de favorabile.

Capital acționar și rezerve . . .	₰. 620.000
Depuneri	» 1,500.000
Esconturi	» 2,300.000

Casse nouă sistem Arnheim sigure contra focului și spargerii pentru depozite.

Casete Selfmen pentru mici economii.

Condițiuni favorabile pentru discounturi de cambii și pentru împrumuturi ipotecare.

Filiale în Gherla, Mureș-Ludoș, Panteu.

Expozitură în Aiud, cari asemenea primesc depuneri și fac toate operațiunile de bancă.

Direcțiunea.

Pentru economi!

Prav pentru îngrășarea vitelor cornute, porcilor și a cailor. Vacile dau prin întrebuințarea pravului acestuia lapte mai mult și mai bun. De mare însemnătate este pentru oricare econom a întrebuința acest prav de îngrășare, căci prin aceasta se urcă valoarea — adecă prețul vitelor, porcilor și a cailor. Prețul este 60 fil.

Moartea cloșanilor și a șoarecilor.

Un prav sigur pentru stărpirea acestora. Prețul 60 fil.

Prav pentru oatul găinilor. Prin întrebuințarea pravului acestuia, găinile ouă mai mult ca de comun — chiar și în timp de iarnă — pe când alt cum nu ne ouă — sau foarte puțin. Prețul 30 fileri.

Unsoare galbină pentru păduchi la vite. Știut este, că vitele și porcii toamna și iarna întreagă, până la deplina dezvoltare a primăverii, suferă mai mult de mâncărimea păduchilor, prin care mâncărime sunt reținuți porcii și vitele în îngrășarea și dezvoltarea lor — ba chiar slăbindu-i astfel încât în loc de a li-se ridica prețul, chiar pierd din valoare. De aceea fiecare econom să întrebuințeze aceasta unsoare — căreia îi e prețul 20 și 40 fil.

Extracte pentru prepararea romului și a diferitelor licheuri. Cine voește a-și prepara rum și liqueuri bune și ieftine, să întrebuințeze aceste extracte. Prețul pentru o litră 40 fil. Pentru prepararea rachiului de prune iarăși 40 fil. Tot în acest acest preț să capătă și pentru rachiul de drojde, de slibovitz, de rachiul de bucate și de borovicica.

Thee foarte ieftină și bună. 1 pachet 20 fil. 1 kg. cu 6 și 8 cor.

Sirop de zmeură. Curat numai de suc de zmeură de pe munte, preparat cu zahar rafinat. 1 kg. 1 cor. 20 fil.

Unsoare contra mânilor și picioarelor înghețate 70 fil.

Esență contra bătăturilor, (ochi de găină) 70 fil.

Toate aceste se capătă la:

Cornel Demeter, apotecar în Szászváros.

Institutul indigen de asigurare

Fondat la
1868

„Transsylvania“

Fondat la
1868

se recomandă pentru încheierea de
Asigurări de foc și asupra vieții, de rente, zestre pe cheltuelile înmormântării etc. în toate combinațiile și cu tarifele cele mai ieftine.

Valori asigurate: **105 milioane cor.** Despăgubiri prestate: **7 milioane coroane.**
Sfaturi în toate afacerile de asigurare se dau fără nici o cheltuială.

Acușitori buni se caută în condițiuni favorabile.

Agentura generală în Cluj, Emketer 16.

Asigurări se pot face la »Economul« și la Agentura »Transilvaniei« în Cluj.

Cine suferă de (nevoie) **Epilepsie** voase, se ceară broșura
sgârșciuri și stări ner- despre Epilepsie, care se
trimite gratis și franco dela »Privil. Schwanen Apotheke,« Frankfurt
a. Main.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„THE STANDARD“

fondată în anul 1825.

Efectuește **asigurări pe viață**
pe lângă condițiuni foarte favorabile.

Incaso anual	Avere proprie
Cor.: 34,600.000	Cor.: 274,000.000
Dividende solvite	Despăgubiri de viață
Cor.: 170,000.000	Cor.: 570,000.000

Agentura generală pentru Transilvania:
Cluj. Strada Ferencz-József Nr. 17.

Filiala pentru Ungaria:
Budapesta, Strada Kossuth-Lajos nr. 4
în Palatul Standard. (Casa proprie).

Centrala generală:
Edinburg. (Anglia).

La tipografia
»CARMEN«
în **Cluj**
se află de vânzare
„ROMANA“
(pe note)
de **Tunarul.**
Prețul unui esempl.
2 cor. 50 fil.

Tipografia „Carmen“ Petru P. Barițiu în Cluj—Kolozsvár.